K. P. ARNOLDSON

ÄR VÄRLDSFRED MÖJLIG?

EN HISTORISK FRAMSTÄLLNING AF STRÄFVANDENA FÖR

LAG OCH RÄTT MELLAN FOLKEN

------------- UTGIFVES SAMTIDIGT I EN DANSK-NORSK UPPLAGA ------------- STOCKHOLM FRÖLÉEN & COMP. FÖRLAG

STOCKHOLM 1890 O. L. SVANBÄCKS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG

Förord till den elektroniska utgåvan

Boken, som tillhör Harvard Library, har scannats av Google Books. Den anpassades och OCR-tolkades för Projekt Runeberg i december 2013 av Bert H.

Uppslag.

Det var en ringa början till ett stort värk, då de hundra landsflyktige puritanerna å skeppet Majblomman den 22 december 1620 landstego på en klippa vid nya världens kust, sedan de ombord å sin farkost underskrifvit ett samhällskontrakt, som skulle tjena nybyggarne till efterlefnad.

Desse fromme pilgrimer leddes af den religiösa frihetens idé, som här skulle bygga dem ett nytt rike.

De hade, säga koloniens historieskrifvare, öfverfarit världshafvet och anlände till målet för sin resa. Men de sågo inga vänner komma sig till mötes, ingen bostad, som kunde gifva dem tak öfver hufvudet. Man befann sig midt i vintern. De, som känna klimatet, veta, huru stränga vintrarne äro och hvilka förfärliga orkaner då härja kusterna. Under denna årstid är det svårt att färdas genom kända trakter, så mycket mer då att bosätta sig påalldeles obekanta stränder. Omkring sig sågo de endast ett ohyggligt och ödsligt land, fullt af vilda djur och människor, hvilkas antal och lynne de ej kände. Marken var frusen och öfvervuxen med skogar och busksnår. Allt hade ett barbariskt utseende. Bakom sig sågo de endast den omätliga oceanen, som skilde dem från den civiliserade världen. För att finna något litet lugn och hopp, kunde de blott vända sina blickar mot himlen.

Om de eröfrat denna otacksamma jord, om de öppnat vägen för denna ofantliga utvandringsström, som nu i två och ett halft sekel ständigt fortgått, är förklaringen att söka däruti, att tron uppehöll deras mod midt ibland ödemarkens faror under hunger, köld och allehanda försakelser och gaf dem denna kraft, som flyttar bärg och kommer öknarne att grönska.

De vordo, desse trofaste puritaner, grundläggare till den nya världens storhet, och deras anda talade till den gamla världen i dessa hälsningsord till Europa, med hvilka Förenta Staternas president år 1866 invigde telegrafkabeln under oceanen, dessa den heliga skriftens ord: »Ära vare Gud i höjden, frid på jorden och

människorna en god vilja!»

Då detta budskap nådde oss, hade kanonernas stämmor nyss tystnat och mannen afjärn och blod triumferande lagt en af Europas stormakter för sina fötter, samma Österrike, som sedan i trippelalliansen förenat sina stridskrafter med Tysklands.

Budskapet förklingade icke ohördt af alla, icke af dem, till hvilkas varnande röst folken aldrig lyssnat*före* olyckan, men som alltid få rätt, *sedan* hon skett, som må hända äfven i en nära framtid skola förgäfves vädja till förnuftet och först då skola erkännas ha rätt, när Europas folk genom ett nytt förödande krig blifvit försänkta i outhärdliga lidanden.

Samtidigt med att förebud till detta länge väntade krig under hösten 1887 hotfullt visade sig här och hvar i vår världsdel, samlade sig en liten skara behjärtade män, trofaste som Majblommans fromme pilgrimer, för att resa öfver hafvet till den nya världen och där grundlägga ett varaktigt fredsvärk.

Deras närmaste uppgift var att till Förenta Staternas president och kongress öfverlemna en adress, gående ut på bildandet af en ständig skiljedomstol för biläggande af möjligen uppkommande tvister mellan Storbritannien och Nordamerikas Förenta Stater.

I denna adress, som var undertecknad af 270 engelske parlamentsledamöter, erinras om de fredsförslag, som tid efter annan blifvitväckta inom den nordamerikanska kongressen, och undertecknarne förklarade sig vilja uppbjuda allt sitt inflytande för att förmå Storbritanniens regering att antaga det i fråga varande förslaget, om det skulle utgå från kongressen. Bland undertecknarne förekommo utom flere framstående underhusledamöter äfven ett stort antal lorder och biskopar.

Den 31 oktober öfverlemnade deputationenj som utgjordes af tolf parlamentsledamöter, denna adress till presidenten Cleveland, därvid ordföranden, Mr. Andrew Carnegie, yttrade bl. a. dessa ord:

»Få tilldragelser i världshistorien kunna i vigt och betydelsé mäta sig med ett sådant fördrag, som här åsyftas. Det är må hända endast tvänne tilldragelser i Förenta Staternas historia, som kunna därmed jämföras, nämligen Washingtons upprättande af republiken och Lincolns upphäfvande af slafveriet. Vi hysa de förhoppningar, hr president, att det må varda Eder förunnadt att icke allenast med den andra stora engelsktalande nationen, utan äfven med öfriga folk afsluta ett fördrag, som härefter och för alltid skall tillförsäkra dessa folk fredens välsignelse. Afslutandet af ett dylikt fördrag är ett stort steg framåt mot det höga målet att befria mänskligheten från enaf dess största förbannelser — brodermorden. Vi hoppas, att, om de två stora, här represensenterade nationerna gifva ett sådant föredöme, andra folk skola förmås att följa det och krig sålunda omsider bannlysas från jorden.»

I presidentens sympatiska svar erinrade han därom, att intet folk under sin andliga och materiella utveckling kunnat uppvisa flere segrar på fredens fält än det amerikanska folket, och det syntes honom därför, »att ett land, som så visat prof på fredens välsignelser och på samma gång icke behöfver befara att misstänkas för veklighet, vore i synnerligen gynsamt läge att lyssna till ett sådant förslag, som det nu föreliggande», hvarför han mottog det med glädje och tillfredställelse.

En vecka senare, den 8 november, hölls under ordförandeskap af markisen af Lorne, drottning Victorias måg, ett stort möte i London, bevistadt af månge framstående män.

I sitt tal betonade ordföranden, att mellanfolkliga tvisters biläggande genom skiljedomstolar äfven har den fördelen, alt ett dröjsmål blir nödvändigt, hvarunder den första uppbrusningen hinner lägga sig.

Mötet uttalade sig enhälligt för adressförslaget.Därpå följde flere liknande opinionsyttringar i England, medan samtidigt i tjugo af den nordamerikanska unionens största städer höllos massmöten, som i endrägt och hänförelse anslöto sig till saken, hvarjämte petitioner i samma syfte från skilda delar af den stora fristaten insändes till presidenten och kongressen.

Uppmuntrade af dessa förberedande rörelser hos de båda stora engelsktalande folken stälde sig M. Frédéric Passy

och åtskillige andre ledamöter af Frankrikes lagstiftande församling i spetsen för åvägabringande af petitioner till franska regeringen med uppmaning till henne att söka afsluta en skiljedomstraktat med Nordamerikas Förenta Stater.

En sådan skrifvelse, undertecknad af 112 deputerade och 16 senatorer, mottogs med stort intresse af republikens president.

Den 21 april 1888 väckte Passy och 44 andre deputerade i kammaren ett förslag med samma syfte.

Tanken har sedermera förts framåt på flere sätt, i synnerhet genom en petition till Förenta Staternas president från tre mellanfolkliga fredskongresser i Paris 23—30 juni 1889.

*

Skiljedom.

Kunde dessa sträfvanden under den närmaste framtiden leda till det åsyftade målet, skulle folkrätten därmed ha gjort ett betydelsefullt framsteg.

Man nekar icke längre, att det värkligen gifves en folkrätt. Men vi underskatta dess betydelse, emedan vi äro otåliga. Vi märka icke dess framsteg, emedan de varit så små. Men de ha varit många och småningom steg för steg fört den mellanfolkliga rätten framåt. Detta gäller icke blott det vaknande rättsmedvetandet och de erkända grundsatserna, utan äfven deras tillämpning, hvilken från Hugo Grotius för två och ett halft århundrade sedan till Martens, Bluntschli, Calvo och andre af vår tids ypperste rättslärde utgjort föremålet för en storartad vetenskaplig värksamhet, genom hvilken de särskilda rättsreglerna småningom sammanföras till grund och stoff för allmängiltig lag.

*

Hvad som för det i fråga varande syftemålet i allmänhet blifvit gjordt, har varit att inflicka en *skijedomsbestämmelse i traktater,* som skola afslutas eller redan blifvit afslutade angående andra frågor.

I denna riktning har i synnerhet signor Mancini varit mycket värksam. Tjenande sig af det förhållandet, att, medan han var Italiens utrikesminister, ett stort antal traktater skulle afslutas mellan Italien och andra land, inflickade han i nästan alla dessa traktater, till antalet 19, en bestämmelse om skiljedom.

Exempel på dylika fördrag äro handelstraktaterna mellan Italien och England 1883, Sverge-Norge och Spanien genom ett tillägg 1887, samt England och Grekland 1886. Enligt de båda först nämda öfverenskommelserna skola alla tvister om rätta tolkningen och tillämpandet af traktaterna afgöras genom skiljedom, så snart det visat sig fruktlöst att komma till en vänskaplig uppgörelse. I den engelsk—grekiska traktaten bestämmes närmare, att alla tvister, som direkt eller indirekt i anledning af denna traktat kunna uppkomma mellan kontrahenterna, skola, om de icke genom vänskaplig öfverenskommelse kunna bilöggas, alltid hänskjutas till en skiljenämd. För båda fallen gäller, att parterna först välja ett likastort antal ledamöter samt, i händelse öfverenskommelse icke kan vinnas, hvardera en eller flere skiljemän till samma antal, hvilka, ifall de ändå icke kunna enas, skola utse ytterligare en skilejman.

*

Idén att afsluta *särskilda skiljedomstraktater* eller gifva en skiljedomsbestämmelse en vidsträckt och allmän omfattning, så att den berör de kontraherande parternas alla förhållanden, är tämligen ny.

Denna idé förfäktades i nyare tider sannolikt först af mr William Jay, som i ett år 1842 i Newyork utgifvet arbete yrkade, att i nästa traktat mellan t. ex. Nordamerikas Förenta Stater och Frankrike det måtte bestämmas, att, om någon tvist uppstår mellan de båda landen, icke blott i fråga om tolkningen af denna traktat, utan äfven i fråga om

hvarje annat ämne som hälst, tvistämnet skall underställas skiljedom af en eller flere vänskapliga makter.

Ett liknande förslag framstäldes till lord Clarendon år 1853.

Genom en deputation till makternas fullmäktige å *kongressen i Paris 1856* lyckadesengelska fredsföreningen förmå dem att i ett af fördragsprotokollen intaga ett högtidligt erkännande af skiljedomsprincipen. I sina regeringars namn uttryckte de här den önskan, att de stater, mellan hvilka uppstode någon allvarlig meningsskiljaktighet, skulle, så vidt omständigheterna det tilläte, hänskjuta den till en vänskaplig makts skiljedom, innan de grepo till vapen. Förslaget härom, som enhälligt antogs, utgick från lord Clarendon, Englands representant, och understöddes af Frankrikes, Preussens och Italiens ombud, Walewsky, Manteufel och Cavour.

Men den första rörelsen till förmån för särskilda skiljedomstraktater framträdde i en petition, som år 1847 af engelska fredsföreningen stäldes till parlamentet.

Följande år (1848) behandlades detta ämne vid fredskongressen i Brüssel.

Några månader senare framlade mr Cobden i underhuset en adress till regeringen med anhållan, ätt statssekreteraren för utrikesärenden måtte åläggas att inbjuda de främmande makterna att ingå traktater i detta syfte. Förslaget mottogs i början med ett sorl af förvåning och löje, men ledde sedan till en allvarlig och betydelsefull debatt.Omkring sex år senare fäste mr Henry Richard flere inflytelserike amerikanske kongressledamöters uppmärksamhet på att omständigheterna då syntes vara gynsamma för ett försök att åvägabringa en skiljedomstraktat mellan Storbritannien och Förenta Staterna. Amerikanske statsmän, mindre fjättrade af den europeiska diplomatiens gamla traditioner, skulle — tänkte man — ha större frihet att försöka en sådan nyhet. Svaren på denna framställning voro mycket vänliga och uppmuntrande, och ansträngningar ha sedan på olika vägar blifvit gjorda för att bringa denna tanke till värklighet.

*

I *flere riksförsamlingar* ha tid efter annan förslag i denna riktning blifvit väckta och godkända.

Den 8 juli 1873 framstäldes i *engelska underhuset* af mr Henry Richard förslag att anmoda regeringen att inleda underhandlingar med främmande makter om upprättande af »ett allmänt och fortfarande system af mellanfolklig skiljedom.» Då varande premierministern Gladstone uttalade sig välvifligt om förslaget, men tillrådde dess återtagande. Dettaoaktadt fasthöll Ricliard sin motion, med den märkliga påföljd, att den blef af underhuset antagen med 10 rösters öfvervigt.

Detta exempel följdes af *italienska deputeradekammaren* den 24 november samma år, och ytterligare den 12 juli 1890på Ruggiero Bonghis förslag, som tillstyrktes af Crispi i ett tal, hvari han yttrade, att framtiden berodde på den europeiska skiljedomstolen.; *Hollands generalstater* den 27 november 1874; *belgiska representantkammaren* den 19 januari 1875 och kort därefter äfven af *senaten;* samt af *Förenta Staternas kongress* den 17 juni 1874 och den 4 april 1890.

Den resolution, som sist nämda tid antogs af representanthuset, hade samma år den 15 februari godkänts af senaten, sedan den blifvit tillstyrkt af komitén för utrikes ärenden, och är af följande lydelse:

»Presidenten anmodas härmed att tid efter annan vid passande tillfällen inleda underhandlingar med hvarje främmande regering, med hvilken Förenta Staternas har eller kommer att hafva diplomatiska förbindelser, i ändamål att alla skiljaktigheter eller tvister, som uppstå mellan de två regeringarna och icke kunna biläggas på diplomatisk väg, må

hänskjutas till skiljedom och på sådant sätt fredligt afgöras.»

Den 9 maj 1890 framstälde markis Marcoartu i *spanska senaten* ett förslag, att spanska regeringen skulle sätta sig i förbindelse med öfriga europeiska regeringar för åvägabringande af en ständig skiljedomstol i Europa. Först borde staterna enligt motionärens mening träffa öfverenskommelse om en allmän vapenhvila för fem år. Under

denna tid skulle det sammankallas en kongress af ombud från samtliga regeringar och riksförsamlingar i vår världsdel. Kongressens uppgift skulle vara att utarbeta en mellanfolklig lagbok. Förslaget hade framstälts särskildt med hänsyn till nödvändigheten att finna en förnuftig lösning af den stora sociala frågan, då allt arbete i denna riktning vore hopplöst, så länge nationernas ekonomiska tillgångar uppslukas af militärutgifter. Utrikesministern uppmanade församlingen att taga det i allvarligt öfvervägande, och den 14 juni beslöt senaten att bemyndiga regeringen att träffa öfverenskommelse med främmande makter i förslagets syfte.

Afven de skandinaviska riksförsamlingarna ha icke förblifvit främmande för denna rörelse.

Redan 1869 bragtes skiljedomsfrågan genom Jonas Jonasson i Gullaboås på tal i*svenska riksdagen.* 1874 väckte han i andra kammaren en motion, att riksdagen skulle göra en hemställan till Kongl. Maj:t, »det Kongl. Maj:t täcktes vid alla de tillfällen, då främmande makter med Sverge eller med hvarandra öppna underhandlingar angående åstadkommande af beständiga skiljedomstolar för biläggande af mellanfolkliga tvistefrågor, understödja de samma.» Det utskott, som behandlade motionen, tillstyrkte dess godkännande. Andra kammaren biföll förslaget den 21 mars med 71 röster mot 64, men första kammaren afslog det.

Om frågans snöpliga behandling af 1890 års riksdag får jag anledning att tala längre fram.

Samma år bereddes henne en öfverraskande stor framgång i *Norge.* Den 5 mars antog stortinget, på förslag af V. Ullmann m. fl., med 89 röster mot 24, en adress till konungen, som börjar sålunda:

»Stortinget indgaar herved i ærbødighed til Deres Majestæt med anmodning om at be nytte den D. M. ved grundloven tillagte myndighed til at søge afsluttet overenskomster med fremmede magter om afgjørelsen gjennem voldgift af tvistigheder, som maatte opstaa mellem Norge og disse magter»

och slutar med dessa ord:»I fuld förvisning om at hvad storthinget her anmoder D. M. om, vil være til ubetinget lykke for vort folk, henstiller det til D. M. her at tage de fornødte skridt.»

Ett sådant beslut var nära att bli fattadt af *danska folketinget* 1875. Förslag därtill var den 13 maj enhälligt tillstyrkt af vederbörande utskott, men kunde i anledning af tingets upplösning två dagar därefter icke komma under behandling.

För några år sedan cirkulerade kring Danmarks bygder en petition i syfte att uppmana riksdagen att så snart som möjligt och på mest ändamålsenliga sätt medvärka till afslutande af en ständig skandinavisk skiljedomstraktat.

I en sådan traktat, förberedelsevis på 30 år, heter det i denna petition, skulle de tre nordiska rikena ega ett värdefullt moraliskt stöd, när det kunde gälla att motstå stormakternas försök att locka eller truga dem att deltaga i krig som bundsförvandter på ena eller andra sidan. En dylik traktat skulle sålunda i hög grad bidraga till upprätthållande af de nordiska rikenas neutralitet och därigenom deras fortvarande själfständighet.

Denna petition föredrogs i folketinget den 27 mars 1888. Efter en kort öfverläggningantogs följande förslag af Fredrik Bajer med 50 röster mot 16:

I det Folkethinget slutter sig til det i Andragendet udtalte Ønske, under Forutsætning af, at det deles af de andre Statsmagter, uden hvis enige Samvirken det ikke kan virkeliggjøres, gaar Thinget over til Dagsordenen.

*

»Det maa unægtelig indrømmes» — yttrar Bajer i sin lilla skrift »Om Krigs Forebyggelse ved Voldgift»Studentersamfundets Smaaskrifter Nr 35. sid. 13—14. — »at en lille Stat som den danske ikke godt kan »virke hen til» Oprettelsen af en evropæisk Voldgiftdomstol, for saavidt derved menes: at stille sig i Spidsen for Bevægelsen ved at indbyde de øvrige evropseiske Stater til en Kongress, hvor Oprættelsen skulde vedtages. Men noget kan en lille Stat som Danmark altid gjøre i Retning af Voldgift mellem Staterne. Den kan bringe Sagen et praktisk Skridt fremad ved at henvende sig til andre smaa Stater, først og fremmest Nabostaterne Sverge og Norge, og foreslaa dem, at indbyrdes Stridigheder fremtidig saa vidtmuligt afgjøres ved Voldgift, naar andre mindelige Midler har været forgjæves. Vel er Forholdet mellem de tre nordiske Riger nu saa venligt, at Krig

emellem dem vanskelig kan tænkes i Øjeblikket. Men — som det hedder i Begrundelsen af det 1ste nordiske Fredsmødes Beslutning om en vedvarende Voldgiftstraktat mellem disse tre Riger — disse »har ført mange blodige Krige indbyrdes, Krige, som kun har gavnet deres mægtige Naboer, men i højeste Grad skadet dem selv», og Muligheden af Krig mellem de tre nordiske Riger er ikke udelukket, saa længe de ikke er samtidig nevtraliserede eller paa anden Maade henviste til at føre fælles Udenrigspolitik.» Det er ikke længer siden end 1873, at den saakaldte »Lodskrig» i Øresund satte meget ondt Blod mellem Frænderne paa begge Sider af Sundet. At den blev afgjort i Mindelighed ved Regeringernes fælles Erklæring af 14. Avgust, skyldtes Omstændigheder, paa hvis Tilstedeværelse der ikke i al Fremtid kan gjøres Regning. Havde samtidig et spændt Forhold raadet mellem en eller flere Stormagter inden- og udenfor Østersøens Port, havde disse søgt at sætte Splid mellem de nordiske Kystmagter for selv at fiske i rørte Vande og for at mele sin egen Kage ved at faa disse smaa Magtertil sine Förbundsfseller, og havde den ene Stor-magt saaledes faaet Danmark, men dennes Fjende Sverge-Norge til sin Forbundsfselle,

— da vilde en ny nordisk Broderkrig let vsere udbrudt. Kan en slig Fremtidsmulighed vel ikke fullstsendig forebygges ved en fselles nordisk Voldgiftstraktat, saa er derved dog »en ny Garanti for Freden vunden» (Bluntschlis Udtryk). Ti de smaa nordiske Riger vilde i en saadan Voldgiftstraktat have en fortrinlig, moralsk Stette, naar det gjaldt att modstaa Stormagtemes Forseg paa at lokke eller true dem till at deltage i Krigen som deres For-bundsfseller. En saadan Deltagelse er altid et voveligt Spil, hvori,— som Historien vidner

— de smaa snarere taber end vinder. De smaa Stater bruges ofte som Regnepenge, naar de store skall til at gjore Spillet op.»

Det torde här förtjena anmärkas, att redan 1848, samma år fredskongressen i Brussel egde rum, af slöts den 2 februari mellan Nordamerikas Förenta Stater och Mexiko en traktat (Guadeloupe-Hidalgofördraget), som innehöll e.n bestämmelse, enligt hvilken en skiljenämd skall afgöra icke blott sådana möjligen uppkommande tvister mellan kontrahenterna, somdirekt afse denna traktat, utan ock som högsta myndighet döma i så vidt möjligt alla mellan de båda staterna tilläfventyrs uppkommande tvistefrågor.Jmfr. *Martens:* Nouveau receuil géneral XIV pg. 32 (art XXI) och *Calvo:* Droit international II § 1499. *Schweiz* ingick den 20 juli 1864 liknande traktat med *Havaiöarna* och den 30 oktober med *S:t Salvador.*Enligt en skrifvelse från f. förbundspresidenten Louis Ruchonnet till Fredrik Bajer. Siam, hvars furstar gifvit åtskilliga prof på sympatier för vår konung, slöt en dylik traktat med *de förenade rikena* den 18 maj 1868 och en annan sådan med Belgien den 29 augusti s. å. Jmfr. *Svensk författningssamling* 1869, nr 74, sid. 26 och *Lois Belges* 1869, pag. 36, § 24. I den svensk-siamesiska traktaten, art. 25, stadgas: »Skulle mellan de höga kontraherande parterna uppstå någon tvistighet, som ej kan biläggas genom vänskaplig diplomatisk underhandling eller skrifvexling, är härigenom öfverenskommet, att frågan skall hänskjutas till afdömmande af en vänskaplig neutral makt, hvilken gemensamt utses samt att sådan skiljedomares utslag skall af de kontraherande makterna såsom slutligt afgörande antagas.»

Liknande öfverenskommelser lära vara afslutade mellan Italien och Schweiz, Spanien och Uruguay, Spanien och Havai samt Frankrike och Ecuador.

Sammaledes gjorde de central- och sydamerikanska republikerna *Honduras* och *Columbias förenta stater*, hvilka undertecknade en mellan dem gällande skiljedomstraktat den 10 april 1882 Fördragets ordalydelse är återgifvet i *Herald of Peace,* 1883, juli.

Sedan dess har den lifskraftiga tanken växt ut till ett *central- och sydamerikanskt skiljedomsförbund* och är nu på väg att vinna allmän tillämpning öfver hela Amerika.

*

Frågan är nu, om *värdet af fredstraktater* i allmänhet och sådana som afse sins imellan aflägsna småstater i synnerhet, kan skattas lika högt, som deras syfte vanligen erkännes vara godt.

Det beror här först på hvad man menar med fredstraktater.

Menas härmed sådana mellanfolkliga beslut, som den besegrade med hatfullt sinne och på blödande knän tvingas

att godkänna, så måste det genast medgifvas, att de, i stället för att innebära någon trygghet för freden, tvärtom utgöra en ny orsak till krigiska förvecklingar.Så t. ex. har det fredsslut, som *Frankrike tvangs* att underteckna i Versailles den 26 februari 1871 och hvarigenom Elsass-Lothringen våldsamt lösrycktes från den franska staten, blifvit en vulkan, som nu i 19 år hållit folken i ångest och oro och allt jämt hotar att ödelägga Europa.

Ej häller vore det rådligt att lita mycket t. ex. på en sådan förbindelse, som västmakterna åtagit sig i den s. k. *novembertraktaten*, nämligen att hjäjpa oss skydda norra delen af vår skandinaviska halfö *mot* Ryssland, då en garanterad neutralitet i själfva värket innebär en större fara än trygghet, *om* den icke är samfäld, alltså i detta fall, *om* vår östra granne icke deltoge i garantien, som i stället tillkommit såsom hot och misstro till honomI denna traktat, som afslöts i Stockholm den 21 november 1855, förband sig konungen af Sverge och Norge att ej till Ryssland afstå eller med denna makt byta eller låta den besätta någon del af de förenade rikenas område samt att ej heller åt Ryssland medgifva betes-fiske eller annan dylik rätt utmed svensk-norska kusten. Ryska förslag i sådan syftning skulle genast meddelas Frankrike och England, hvilka då till lands och sjös skulle bistå oss med tillräckligliga stridskrafter. — Ett härligt motstycke till neutralitetsförklaringen den 15 december 1853!.

Och beträffande sådana förbundstraktater, som gå ut på att samla *så många bajonetter som möjligt* till skydd mot andra makter, hvilka på samma sätt söka skydda sig genom att förena sina stridskrafter, så torde ingen på allvar i dem se något annat än en garanti för den öfverväpnade freden, som med naturnödvändighet leder till kriget.

Menas därimot sådana mellanfolkliga fredstraktater, som *icke blifvit skrifna med blod*, t. ex. dessa, som afse handel och gamfärdsel, industri, konst och vetenskap o. s. v., så lär man få söka förgäfves efter ett enda exempel på våldsamt traktatsbrott vare sig från den starkare eller svagare partens sida.

Ej häller känner män i vår tid något fall af uppenbart brott mot ett *mindre lands rättigheter* såsom själfständig stat, *såvida* dessa blifvit stälda under de stora makternas *samfälda* garanti.

Såsom bevis på motsatsen har man anfört *Londontraktaten* den 8 maj 1853, som skulle trygga Danmarks neutralitet, *Paristraktaten* den 14 april 1856, som ordnade förhållandena vid Svarta hafvet, samt femte artikeln i *Pragfreden* 1866.

Men härvid har man gjort sig saker till missförstånd.Det, som genom Londontraktaten skulle upprätthållas, var icke Danmarks, utan den dansk-tyska monarkiens odelbarhet. De tyska landsdelarne skulle fastkedjas vid de danska. Detta erkändes i princip lämpligt och riktigt. Men af garantibestämmelser innehöll traktaten icke ett spår.

Beträffande Rysslands traktatsbrott i afseende å dess utestängande från Svarta hafvet, erinras här, att den 17 januari 1871 i London ett protokoll undertecknades af makternas representanter, *äfven Rysslands*, gående ut på att det är en väsentlig grundsats i folkrätten, att ingen makt kan frånsäga sig de förpligtelser, en traktat pålägger den samma, annat än med de kontraherande parternas samtycke, hvarigenom Ryssland öppet erkänt, att dess förklaring att ej i allo efterkomma Paristraktatens bestämmelse angående Svarta hafvet varit förhastad och att traktaten fortfarande gälde, tills den blifvit i vederbörlig ordning upphäfd. Detta skedde genom en ny traktat den 13 mars s. å.

För öfrigt gäller här, liksom äfven i afseende å det ouppfylda löftet i Pragfredens femte artikel, att danska befolkningen skulle få tillfälle att genom en allmän omröstning besluta sin återförening med Danmark, hvad som förutär sagdt om värdet af sådana traktater, som af slutats, sedan den råa styrkan fält utslaget.

I fråga om *fredstraktater mellan smärre stater,* som visserligen kunna ha vigtiga handelsförbindelser med hvarandra, men i anseende till det stora afståndet dem imellan icke gärna kunna tänkas komma i krigiska konflikter, torde man i allmänhet icke vara benägen att tillskrifva dem någon synnerlig betydelse. Det gagnar icke att öfverskatta deras värde. Men de förtjena framhållas, emedan de rikta folkrätten, och böra äfven beaktas såsom uppmuntrande vägledare för de andra staterna. Att de små bland dem icke böra vänta, tills de stora bli färdiga att gå med i samma riktning, synes ligga lika mycket i sakens natur som i deras eget välförstådda intresse.

*

Det är ett betydelsefullt förhållande, som betonas af Calvo, den obestridt främsta auktoriteten i detta hänseende, att det icke kan anföras något enda fall, då stater, efter att ha öfverlemnat sina stridiga mellanhafvanden till skiljemäns pröfning och utlåtande, sökt*undandraga sig värkningarna* af den mot dem uttalade domen. Och enligt Henry Richard m. fl. har man genom att sålunda hänskjuta till skiljedomstol under den nyaste tiden vid minst *67 tillfällen lyckats bilägga hotfulla tvister.*

Jag vill icke trötta med en redogörelse för alla dessa fall, blott i största korthet omtala några af dem.

År 1794 afslöts genom skiljedom en tvist angående S:t Croixfloden mellan England och Nordamerikas Förenta Stater; 1803 ådömdes på samma sätt Frankrike att betala Nordamerikas Förenta Stater 18 millioner kronor för olagligt anhållna fartyg; 1818 uppgjordes genom skiljedom en hotfull tvist mellan Spanien och Nordamerikas Förenta Stater; mellan dessa och England uppgjordes en tvist 1826 genom ryske kejsaren som vald skiljedomare o. s. v.

Den mest bekanta af sådana tvister var den s. k. *Alabamafrågan*, som hotade med ett förödande världskrig.

Denna sak härledde sig från det nordamerikanska inbördeskriget (1861—65). Sydstaterna hade låtit bygga kaparfartyg i England, bland dem »Alabama», som i synnerhet gjort nordstaterna stor skada. Unionsregeringen ansåg, att England genom att tillåta kaparfartygens utrustning hade brutit sinneutralitetspligt och kräfde därför ersättning. Bitterheten växte, och kriget syntes oundvikligt. Det lyckades dock den 14 januari 1869 att i London få till stånd en öfverenskommelse, som genom nya underhandlingar ledde till Washingtontraktaten af den 8 maj 1871, enligt hvilken tvisten hänsköts till afgörande af en skiljedomsrätt af fem medlemmar, af hvilka England och Nordamerikas Förenta Stater valde hvardera en samt de neutrala staterna Italien, Schweiz och Brasilien likaledes hvardera en. Dessa fem sammanträdde den 15 december 1871 som skiljedomstol i Genève och fälde där den 14 september 1872 den dom (4 röster mot 1, Englands), att engelska regeringen hade förbrutit sig mot de neutrales pligter med hänsyn till några af de omtalade kaparfartygen och att England därför skulle i skadeersättning betala 15½ millioner dollars (nära 58 millioner kronor) till Nordamerikas Förenta Stater.

England böjde sig för domen och fullgjorde sin pligt.

Lika villigt underkastade sig det mäktiga öriket utslaget i den långvariga *tvisten med Portugal* angående besittningen af Delagoaviken och kringliggande område vid Afrikas östkust, hvilken tvist under 1874 hänsköts tillfranska republikens president Mac Mahon, som i juli 1875 dömde till Portugals fördel.

Att den *nya tvist* mellan de båda staterna, som nu en tid upprört eldfängda sinnen icke blott i Portugal, utan äfven i andra europeiska land, kommer att afvecklas på lika fredligt sätt, lider knappast något tvifvel.

Portugisernas anspråk är mycket äldre än engelsmännens. Dess egentliga grund är upptäckten af kusten, som gjorts af portugisiske sjöfarare för tre århundraden sedan. Portugiserna påstå, att, om kusten är deras, de hafva rätt att gå så långt inåt landet de vilja och lägga de därvid beträdda områdena under sitt välde. De säga vidare, att de haft ett fördrag med någon inhemsk herskare öfver ett rike, som sträckt sig långt in i landet, och att vissa nu förfallna fästningar finnas, som vittna om att de en gång haft denna aflägsna trakt i besittning. Till detta påstående svarar lord Salisbury, att, om förfallna fästningar finnas, bevisa de blott ett fallet välde.

Engelska regeringen har icke kunnat godkänna portugisernas uppfattning af stridsfrågan, enligt hvilken uppfattning den väsentligen skulle afse besittningen af Shirélandet, Mashonalandet (det inre landet norr och söder om Zambese). Härom har hon icke ansettskäligt att tvista med Portugal, men därimot bestämdt fordrat upprättelse för portugisernas våldsåtgärder mot infödingar, som stå under Englands beskydd, för kränkningen af engelska flaggan och andra folkrättsliga brott m. m. Besittningsrätten till nämda landområden anses icke mera vara tvifvelaktig, då Portugal skulle åsidosatt den allmänt folkrättsliga grundsatsen, att besittningskraf af kolonial art endast kan ega giltighet, när kolonisationen värkligen utföres i kulturens och den offentliga säkerhetens intresse. Portugals påstående, att undertecknarne af Kongo-akten vore rätte domare i tvisten, afvisades på den grund, att Portugal skulle försummat göra sina rättskraf gällande, då Nyassalandet förklarades tillhöra Englands

»intressesfär». Fordringar, som den gången icke framstäldes, måste betraktas som oberättigade.

Den 1 juli 1889 förklarade understatssekreteraren Fergusson i underhuset, att Portugals regering blifvit underrättad, att hon skulle göras ansvarig för all förlust, som engelsmännen kunnat lida genom annulleringen af Delagoajärnvägskonventionen. Samma dag meddelade lord Salisbury i öfverhuset, att engelska regeringen skulle skicka tre krigsskepp till Delagoaviken att användas i händelse afbehof. Portugals handlingssätt vore enligt hans mening orättfärdigt.

Kom så den ädle lordens ultimatum med fordran på ofördröjligt återkallande af alla portugisiska ämbetsmän och stridskrafter på områden, som stå under engelsk öfverhöghet eller ligga inom Englands intressesfär, samt svar inom 24 timmar, därest icke England skulle genast afbryta sina förbindelser med Portugal.

Detta hotfulla uppträdande, hvarigenom en svagare makt förödmjukades af öfvermakten, väckte ond blod i Portugal och klandrades skarpt mångenstädes i Europa, äfven i självfva England — i parlamentet, i pressen och å stora folkmöten. Å ett af dessa möten, bestående af 700 arbetareombud från skilda delar af Storbritannien och 130 parlamentsledamöter i egenskap af vicepresidenter, beslöts enhälligt att protestera mot lord Salisburys förfaringssätt såsom stridande mot den engelskå nationens värdighet och yrka på tvistens afgörande genom skiljedom. Ju säkrare man ansåge sig hafva rätt, dess mer trygt kunde man öfverlemna sin sak till en opartisk skiljedomstolThe Arbitrator, 1890, April..

Sedan har den engelska regeringen i förening med den nordamerikanska värkligen föreslagit en sådan utväg för lösning af tvistefrågorna beträffande Delagoajärnvägen. Portugal gjorde svårigheter och drog ut på tiden, men förklarade sig sent omsider villig att ingå på detta skiljedomsförslag. Alla tre staterna ha enats om att anmoda schweiziska regeringen att till skiljedomare utse tre af sina högste juridiske ämbetsmän.

Vid samma tid som den först nämda engelsk-portugisiska tvisten bilades genom franska republikens president inträffade ett annat fall af vigt och intresse. Sedan flere år hade en hotande *gränstvist* pågått *mellan Italien och Schiveiz* — just ett sådant trätofrö, som tillförene alltid växt ut till blodig strid, då enligt nationalärans kraf icke en tum af jordlapparne finge afstås utan genom svärdets rätt. Men de båda regeringarna beslöto att vädja till en skiljedomare, nämligen Förenta Staternas minister i Rom, P. Marsh, som efter en omsorgsfull pröfning af de tvistande parternas anspråk uttalade sig till förmån för Italien, och därmed var tvisten för alltid slut.

Tvänne farliga stridsfrågor, som 1874—75 samt 1880 hotade med utbrott af krig mellan *Kina och Japan*, men lyckligt löstes genomskiljedom, torde här böra nämnas, om jag ock af fruktan att bli för vidlyftig icke vågar närmare inlåta mig på dem, så lärorika de än äro.

Den första tvistefrågan, som uppkom i följd af mord på japaneser å ön Formosa, af gjordes af engelske ministern i Peking, som af båda parterna valts till skiljedomare på så sätt, att Kina skulle med en stor penningsumma godtgöra Japan, hvilket ock skedde.Den japanska regeringen fordrade godtgörelse, hvilken först blef vägrad af Kina. Detta ledde till en hetsig brefvexling, som slutligen blef så bitter, att man förberedde sig till krig på båda sidor. De japanska trupperna hade redan tagit ön Formosa i besittning. I detta farliga läge erbjöd sig britiske ministern i Peking, sir Thomas Wade, att medla som skiljedomare. Erbjudandet antogs, och ledde till en öfverenskommelse mellan kinesiska regeringen och japanska sändebudet i Peking om förlikning, hvarigenom Kina till Japan skulle betala 500,000 taels och japanska trupperna dragas ifrån Formosa. Då lord Derby, som var utrikesminister i Storbritannien, mottog telegram från mr Wade om denna lyckliga utgång, svarade han: »Det är mig ett stort nöje att bringa Eder den höga aktning, som hennes majestäts regering betygar Eder för den tjenst, Ni visat genom att sålunda ha fredligt bilagt en tvist, som eljes kunde haft olyckliga värkningar närmast för de båda i fråga varande landen, men äfven för Storbritanniens och andra traktatsmakters intressen.» Sir Henry Parkes, Englands minister i Japan, skref till lord Derby, att Mikado, detta lands kejsare, bedt honom om ett samtal för att få tillfälle uttrycka sin tillfredsställelse öfver resultatet och genom honom framföra sitt varma tack för hans raska och värksamma tjenst. Den japanske ministern i London besökte också lord Derby och uttryckte sin regerings tack till mr Wade. »Han kunde försäkra mig», sade lord Derby, då han återgaf excellensens ord, »att den tjenst, som sålunda blifvit gjord, skall förblifva i tacksam hågkomst bland hans landsmän.»

Den ändra tvisten rörde öfverhögsrätten å Liu-Kiuöama och bilades genom en kompromiss under bemedling af förre presidenten Grant, som i sitt samtal med kinesiske ministern yttrade dessa minnesvärda ord; »En skiljedom mellan två nationer kan aldrig tillfredsställa båda parterna lika mycket, men den tillfredsställer alltid

mänsklighetens samvete.»*

haft olyckliga värkniDgar närmast för de båda i fråga varande landen, men äfven för Storbritanniens och andra 'traktatsmakters intressen.» Sir Henry Parkes, Englands minister i Japan, skref till lord Derby, att Mikado, detta lands kejsare, bedt honom om ett samtal för att få tillfälle uttrycka sin tillfredsställelse öfver resultatet och genom honom framföra sitt varma tack för hans raska och värksamma tjenst. Deu japanske ministern i London besökte också lord Derby och uttryckte sin regerings tack till mr Wade. »Han kunde försäkra mig», sade lord Derby, då han återgaf excellensens ord, »att den tjenst, som sålunda blifvit gjord, skall förblifva i tacksam hågkomst bland hans landsmän.»

* Denna tvist hade an'agit en ganska allvarsam och hotande karaktär, då f. presidenten Grant under sin rundresa kring jorden kom till Kina. Då hans ankomst blef känd, hemstälde den kinesiske ministern prins Kung till honom, att han ville begagna sitt stora inflytande för att medlaFör att icke trötta förbigår jag här flere andra märkliga fall, då krig och smärre olyckor förekommits genom skiljedom, och nämner för tillfället ytterligare blott några från de närmast förflutna åren.

1887 afgjordes på detta sätt, efter bemedling af Förenta Staternas ministrar i *Chile och Argentinska republiken*, en långvarig *gränstvist* mellan dessa land. Efter ett fullständigt och noggrant bestämmande af gränslinien tilladesi öfverenskommelsen:» Magelhans’ sund är för alltid neutraliseradt, fri genomfart af det samma tillförsäkradt alla nationers fartyg och uppförandet af fästningar eller andra militära anstalter på någondera af dess stränder förbjudet.»

I friskt minne är den hetsiga *spansk-tyska tvisten om Carolinerna*, som imellertid på furst Bismarcks förslag hänsköts till påfven Leo XIII såsom skiljedomare och af honom bilades.

Sak samma beträffande den genom *engelska och ryska regeringarnas* ömsesidiga tillmötesgående lyckliga lösningen af *afghanska gränsfrågan*.

Hela världen följde en tid denna tvist med spänning och oro. Pressen använde tyvärr som vanligt sitt inflytande att egga de nationella lidelserna i bägge landen. Men innan det vardt för sent, lyckades man lugna sinnena genom att fästa den allmänna uppmärksamheten på att England och Ryssland båda deltagit i Pariskongressens beslut, att, när någon allvarsam tvist uppstode mellan några af traktatsmakterna, den skulle hänskjutas till en vänskaplig makts bemedling. På grund häraf föreslog engelska regeringen den ryska att »hänskjuta tvisten till en vänskaplig stats monark i ändamål att bilägga stridsfrågan påett sätt, som vore öfverensstämmande med båda staternas värdighet.» Detta förslag antogs. Men det kom icke till användning. Det behöfdes ej. Afghanska gränskommissionen förde själf sitt värf till ett lyckligt slut.

Smärre internationella tvister ha senare genom skiljedom blifvit bilagda, t. ex.

mellan *Italien och Columbia* i Sydamerika röjande italienska undersåtar, som skulle ha blifvit lidande vid den senaste revolutionen i Columbia och därvid Spanien såsom skiljedomare dömt till förmån för Italien;

mellan *Brasilien och Argentina* rörande deras gränser, hvilken tvists af görande af båda parterna öfverlemnades till Förenta Staternas president och sålunda bilades;

samt mellan *Nordamerikas Förenta Stater och Danmark*, som af den utsedde skiljedomaren, Englands sändebud i Aten, sir Edmond Monson, sent omsider blifvit frikändt från skyldighet att betala amerikanarne ersättning för det dansk myndighet låtit skjuta på ett amerikanskt fartyg, när det en gång 1854 skulle utlöpa ur S:t Thomas hamn och misstänktes medföra proviant till Venezuela, där det då var uppror.

Slutligen må anföras,att *Frankrike och Holland* öfverenskommit att genom skiljedom få gränsen mellan deras besittningar i Guyana i södra Amerika bestämd. (Genom freden i Utrecht 1713 bestämdes, att floden Maronis lopp skulle utgöra gräns. Men denna flod delar sig i två grenar, hvilka omsluta ett stort stycke land, ungefär en femtedel af det franska Guyana. Hvarken Frankrike eller Holland hafva gjort anspråk på detta land, förrän

guldlager där upptäcktes. Det gäller nu att få afgjordt, hvilken af de båda flodarmarne skall anses som Maroni och hvilken som dess biflod);

att den internationella komité, som i Washington varit samlad för ordnande af de mellan *Storbritannien, Ccmada och Förenta Staterna* sväfvande fiskerifrågorna, beslutit förorda tillsättandet af en ständig skiljedomstol för biläggande af framtida tvister angående dessa frågor;

samt att det schweiziska förbundsrådet, på gemensam framställning af *Portugals och Kongostatens regeringar*, åtagit sig att vara skiljedomare mellan dem i möjligen uppkommande tvister angående regleringen af gränserna för deras afrikanska landområden.Utom dessa och öfriga fall, om hvilka jag eger någon kunskap, ha helt visst många andra inträffat, ehuru de icke blifvit så mycket bemärkta.

Skiljedomsidéns framsteg försiggå lugnt och stilla och ådraga sig därför icke världens uppmärksamhet.

Annorlunda förhåller det sig med krigets buller, dess yttre sken af storhet och ära och dess inre brand af hat och brott, som ödelägger folkens lycka och följes af mörker och nöd.

Det ena är den fruktansvärda orkanen, som söndersliter bärgen och bryter klipporna i stycken.

Det andra är den lugna, milda rösten, mäktigare än den förhärjande stormen, emedan hon talar till oss i den eviga rättvisans namn, emedan hon är Guds röst.

Neutralitet.

Vid sidan af skiljedomsidén bar en annan redan mäktig fredstanke trängt sig fram och växt ut till en folkrättslig grundsats, nämligen neutralitetsrätten.

Neutral är den, som icke tager parti för eller imot i en strid; *neutralitet,* oväld, opartiskhet, det tillstånd, då man icke håller med någondera parten. Neutral kallas den stat, som hvarken själf deltager i krig eller under krig ställer sig på någon af de krigförande parternas sida.

*

I *forntiden* fans begreppet neutralitet icke i folkrätten. Hvarken det grekiska språket eller latinet hade något ord för att uttrycka neutralitetens idé.

Vid den tid, då den romerska politiken sträfvade att i sitt nät indraga världens allastater, sågo romarne i andra folk endast skattskyldiga, som blifvit underkufvade af deras härar, undergifna, som underkastat sig det romerska oket, bundsförvandter, som voro tvungna att fullfölja deras eröfringspolitik, eller slutligen fiender, som förr eller senare skulle böja sig för deras segrande legioner. Några neutrala stater funnos icke.

De århundranden, som följde närmast efter vestromerska rikets upplösning, voro upptagna af ständiga strider. Det dröjde länge, innan den bildningsmakt, som fans i kristendomens kärna, kunde börja framträda i staternas yttre förhållanden.

Grunden till *det nya Europa* lades genom krig.

Under korstågen var hela vår världsdel under vapen. Kampen mot »de otrogne» var icke blott en strid mellan stat och stat. Det var tillika en strid mellan två motsatta världsåskådningar, mellan det kristna Europa och det islamitiska Asien. Att under en sådan strid förhålla sig neutralt, hade efter den tidens uppfattningssätt varit det samma som att svika sin religiösa tro.

Inom de europeiska staterna lade *feodalväsendet* ej mindre hinder i vägen för neutralitetsgrundsatsens tillämpning. Att lossa på deband af militäriskt beroende, som förpligtade vasallerna att med vapenmakt stödja öfverherrens sak, skulle hafva ansetts som det gröfsta brott. Det var först i slutet af feodalismens tidehvarf, då

Europa började dela sig i tre eller fyra stora monarkier, som neutraliteten i politiken vardt ett medel för jämvigtens upprätthållande.

*

Till neutralitetsrättens utbildning under nyare tider bidrog framför allt den ökade *samfärdseln och handeln*. Utan erkännande af denna rätt, skulle också under sjökrig mellan tvänne mäktiga nationer snart sagdt all handel till sjös varit gjord omöjlig. Ända till slutet af förra århundradet var imellertid neutralitetsrätten beroende antingen af den nationella lagstiftningen eller af särskilda fördrag, som afslötos olika stater imellan. Någon mellanfolklig betydelse fick i fråga varande rätt först i slutet af 18:de århundradet genom de *neutralitetsallianser*, som tid efter annan ingingos mellan staterna.

Under tiden från 1780 till 1856 vardt saken småningom omfattad af alla sjöfarande nationer, med undantag af England, som,oberoende däraf och alltjämt förlitande sig uteslutande på egen styrka, sökte fortfarande upprätthålla ett oinskränkt herravälde öfver hafven.

Med åren 1854 och 1856 inträder den mellanfolkliga rätten, så vidt den rör neutraliteten, i ett *nytt skede*.

Från denna tid kan man anse det motstånd brutet, som dit intills från Englands sida rest sig mot neutralitetsgrundsatsens tillämpning under sjökrig. Den 30 mars 1854 offentliggjorde den franske utrikesministern Drouyn de Lhuys en kungörelse, som bland annat innehöll, att den neutrala flaggan under dét började kriget skulle anses skydda all neutral och fiendtlig egendom, med undantag af krigskontraband. Samma dag kungjorde engelska regeringen i «London Gazette» en lika lydande förklaring, och den 19 april samma år förkunnade ryska regeringen i »Gazette officielle de S:t Petersbourg», att Ryssland under kriget skulle tillämpa samma regler som de förbundna makterna.

De bestämmelser, hvilka sålunda västmakterna å ena sidan och Ryssland å den andra ansett sig pligtiga att under kriget iakttaga gent imot neutrala stater, vordo på Parisfreden 1856 högtidligen bekräftade såsom för all framtid gällande inom den mellanfolkliga rätten.*De grundsatser*, om hvilka de fullmäktige, som undertecknade *fredstraktaten i Paris*, förenade sig i en kungörelse af den 16 april 1856, äro följande:

1. Kaperiet är och förblifver afskaffadt.

2. Neutral flagga skyddar fiende tillhörigt gods, med undantag af krigskontraband.

3. Neutralt gods, med undantag af krigskontraband, må icke angripas under fiendtlig flagga.

4. Blockader måste, om de skola vara förpligtande, vara effektiva, d. v. s. upprätthållas af en styrka, som är tillräcklig att faktiskt hindra tillträde till fiendens kust.

De regeringar, som undertecknat fredstraktaten, förbundo sig äfven i denna kungörelse att bringa beslutet till de staters kännedom, hvilka icke varit kallade att deltaga i Pariskonferenserna, samt att inbjuda staterna att åt det samma lemna sitt bifall. Samtliga europeiska stater, utom Spanien, samt många utomeuropeiska makter förklarade sig redebogne att tillämpa samtliga bestämmelser i ofvan nämda kungörelse.

Flere krig hafva sedan dess skakat Europa. Men under alla dessa olyckor hafva *de krigförande staterna* icke allenast *samvetsgrant iakttagit grundsatserna af 1856*, de hafva i deras tillämpning i vissa punkter till och med gåttlängre, än de enligt samma grundsatser varit förpligtade.

Så lät österrikiska regeringen under kriget med Frankrike och Sardinien 1859 utfärda en order, som med hänsyn till sjöfolkrätten i många punkter sträckte sig långt utöfver hvad som de fiendtliga och neutrala makterna hade grundad anledning att fordra. Icke blott att kejsardömets militäre och civile ämbetsmän ålades att strängt iakttaga förklaringens bestämmelser — sardinska och franska fartyg, som voro förankrade i österrikiska hamnar skulle erhålla tillåtelse att intaga last och afgå till främmande hamn, med det vilkor, att de ej togo om bord krigskontraband, eller förbjudna varor af hvad slag som hälst.

Omedelbart vid krigets utbrott antogos samma grundsatser af Frankrike och Sardinien. Dessa land visade sig imellertid mera liberala än Österrike, i det de uttryckligen förklarade, att de icke ämnade anse stenkol som krigskontraband.

Under dansk-tyska kriget 1864 och kriget mellan Österrike och Preussen—Italien 1866 fingo de mellanfolkliga sjörättsgrundsatserna af år 1856 likaledes en ytterligare tillämpning.

*

Under inbördeskriget i Nordamerikas Förenta Stater framkallades vigtiga frågor, som mer eller mindre direkt berörde neutralitetsprincipen.

Den fråga, som här fick den största betydelse, uppstod i anledning af den skada, som under kriget tillfogats unionens handel och sjöfart genom flere för sydstaternas räkning i England bygda kaparfartyg.

Alabamafrågan fick sitt namn af det från Liverpool utgångna kaparfartyget Alabama, som under kriget åstadkommit den största förödelsen. Oaktadt engelska regeringen i tid genom unionsstyrelsen i Washington gjordes uppmärksam på att tillåtelse för kaparefartyg att utlöpa ur engelsk hamn vore liktydig med fredsbrott, hade dock inga åtgärder från regeringens sida vidtagits att hindra fartygens afgång frän engelsk hamn. Amerikanska regeringen, som i den engelska regeringens underlåtenhet i denna punkt med rätta såg en kränkning af neutralitetsrätten, fordrade af England, som förut är nämdt, full skadeersättning för den egendom, som under det amerikanska borgerliga kriget blifvit förstörd af sydstaternas från engelsk hamn utlupna kapare.

Den för biläggande af de härigenomuppkomna hotande tvisterna tillsatta skiljedomstolen, hvars sammansättning och betydelse jag i det föregående närmare omtalat, skulle afgöra dem enligt följande trenne folkrättsliga grundsatser:

En neutral regering är förpligtad:

1. att sorgfälligt vaka öfver att icke inom dess område något fartyg utrustas och beväpnas, om hvilket man har skäl att förutsätta, att det är ämnadt att användas för krigiska ändamål mot en fredlig makt, samt likaledes att med samma sorgfällighet hindra hvarje fartyg, som är afsedt för kaperi eller andra fiendtligheter, att aflägsna sig från den neutrala statens område;

2. att icke tillåta någon krigförande makt att göra dess hamnar och farvatten till sin operationsbasis, tjena sig af dessa för att förstärka eller återställa sin militära makt eller för att värfva manskap;

3. att inom dess hamnar och farvatten och med hänsyn till alla personer inom dess område öfva all omsorg att förhindra hvarje kränkning af ofvan sagda förpligtelser.

De kontraherande makterna öfverenskommo i detta fördrag att för framtiden iakttaga nämda regler samt att bringa dem till andrasjömakters kännedom och inbjuda dessa att biträda dem.

*

Af de historiska sakförhållanden, jag anfört, framgår, att de gemensamma intressen, hvilka nationerna finna däri, att hafven äro fredlysta områden, i hög grad bidragit till neutralitetsrättens utbildning till ett folkrättsligt begrepp.

Sedan man först kommit till insigt om nödvändigheten att göra *neutralitetsgrundsatsen gällande* på hafvet, dröjde det icke länge, innan man fann fördelar uti dess tillämpning *äfven på land*.

I de akter, genöm hvilka exempelvis Belgien, Schweiz och Luxemburg förklarats neutrala, är uttryckligen sagdt, att dessa staters fortvarande neutralitet öfverensstämmer med hela den europeiska politikens väl förstådda intressen.

Det gifves, enligt den moderna positiva folkrätten, en genom folkrättsliga akter och fördrag *garanterad fortvarande neutralitet* och en tillfällig på fritt beslut beroende neutralitet.Dessa jämte följande regler äro hemtade från Bluntschlis »Das möderne Völkerrecht der civilizirten Staaten», Nördlingen 1872, åtskilliga fördragsbestämmelser och uppgifter

stödja sig på »Recueil des traités, conventions» etc. par Ch. de Martens & F. de Cussy, Leipzig 1846, samt Archives diplomatiques:

— Då faktisk afhållelse från krig är den naturliga förutsättningen för neutraliteten, så är neutral stat förpligtad att icke understödja krigförande makt för krigsändamål.

— Neutral stat må icke förhjälpa att utrusta krigförande makt med vapen och annan krigsmateriel.

— Afyttra enskilda personer i form af handelsvaror krigsmateriel till krigförande makt, löpa de väl fara, att dessa föremål af motparten tagas i beslag såsom krigskontraband; men den neutrala staten anses icke genom att fördraga handel med krigskontraband kränka neutraliteten.

— Tillåtelse att fritt uppköpa lifsmedel, äfven för krigförande makts räkning, anses icke inrymma något företräde åt denna makt, förutsatt att tillåtelsen gäller allmänt och lika för båda parterna.

— Neutral stat må icke tillåta krigförande makters örlogsfartyg att inlöpa i dess hamnar eller (för annat än uppköp af lifsmedel, vatten och kolhemtning o. s. v.) genomfara dess strömmar, floder och kanaler.

— Krigförande makter äro pligtiga att fullständigt akta de neutrala staternas fredsrätt och af hålla sig från hvarje intrång på deras områden.

Därest kränkning af neutralt område uppstått allenast af okunnighet om gränsen, icke af argt uppsåt, har den sålunda kränkta neutrala staten att äska omedelbar rättelse, skadeersättning och erforderliga åtgärders vidtagande, att dylik öfverträdelse icke för framtiden upprepas.

Exempel på den fortvarande och garanterade neutraliteten äro:

Schweiz’ neutralitet. Allt sedan de olyckliga italienska krigen i början af det 16:de århundradet har det schweiziska edsförbundets politik gått ut på att tillförsäkra landet den trygghet, som neutraliteten gifver.

Denna neutralitet har af Europas stormakter blifvit erkänd och garanterad på Wienkongressen 1815 (genom art. 84 och 92) och sedan ytterligare högtidligen bekräftad genom makternas särskilda akt af Paris den 20 november samma år, ur hvilken följande moment här må anföras:

»Makterna förklara ... genom närvarande akt, att Schweiz’ neutralitet och okränkbarhet (inviolabilité), liksom dess oberoende af hvärje främmande påverkan (influence), öfverensstämmer (est conforme) med den europeiska politikens väl förstådda (veritables) intressenSe angående denna akt »Recueil des traités, conventions etc. Ch. de Martens & F. de Cussy, del 3, sid. 243, Leipzig 1846..

Belgiens neutralitet. I kraft af fördraget i London af den 15 november 1831 (art. VII),

af makterna ytterligare bekräftadt den 19 april 1839, vardt konungariket Belgien tillerkändt en fortvarande neutralitet.

Detta land, som århundraden igenom måst tjena till krigsskådeplats för främmande makter, företrädesvis Frankrike och Tyskland, vardt härigenom skyddadt för sådana faror och det europeiska krigsfältet dymedels ytterligare begränsadt.

Londonfördragets art. VII har följande lydelse: »Belgien skall inom de i art. I och IV fastställda gränser utgöra en självständig och ständigt (perpetuellement) neutral stat. Konungariket förpligtas att iakttaga samma neutralitet mot alla stater ».Jfr de Martens & de Cussy i förut anförda samling, del 4, sid. 575.

Under fransk-tyska kriget 1870—71 vardt den af Frankrike hotade belgiska neutraliteten tillerkänd ytterligare garantier genom nya fördrag, föreslagna af England.

Storhertigdömet Luxemburgs neutralitet, enligt Londonfördraget af den 11 maj 1867.

Såsom ett bevis på de ingångna neutralitetsfördragens kraft och betydelse i våra dagar må här anföras följande:Under fransk-tyska kriget 1870—71 klagade preussiska regeringen hos garantimakterna öfver neutralitetsstridigt förhållande å luxemburgska sidan samt hotade att icke vidare akta storhertigdömets neutralitet (depesch af furst Bismarck af den 3 december 1870.) I anledning häraf anmärkte österrikiske rikskansleren grefve Beust i ett utlåtande af den 22 december samma år, att pröfningen och afgörandet, huruvida en kränkning från den neutrala statens sida egt rum, på grund af den »europeiska garantien», principielt tillkomme de makter,

som undertecknat neutralitetsakten, och icke en af de krigförande staterna.Angående notvexlingen i denna fråga se för öfrigt Archives diplomatiques 1871—72.

Utom nämda stater äro *Joniska öarna* tillförsäkrade fortvarande neutralitet, enligt London traktaterna 1863—1864, och likaledes *Samoaöarna* på grund af ett fördrag i Berlin den 14 juni 1890 mellan England, Tyskland och Nordamerikas Förenta Stater, i hvilket det bl. a. stadgas, att skiljedom anlitas i händelse af meningsskiljaktigheter mellan de kontraherande makterna samt en öfverdomstol inrättas med en öfverdomare, som Sverges och Norges konung fått i uppdrag att utnämna.

En allmän fördel, som neutraliteten erbjuder, är den förenkling i yttre politiska förhållanden, som därigenom vinnes.

Den neutraliserade statens ställning kan på förhand beräknas af alla parter.

I mån äf dess militära betydelse och läge utgör det neutrala landet på flerehanda sätt en trygghet för samtliga makterna.

I nära samband med neutraliteten står det under den nyaste tiden allt starkare framträdande behofvet att, så vidt möjligt är, lokalisera kriget.

I följd af världshandelns och samfärdselns utomordentligt snabba utveckling och däraf följande gemensamhet i intressen, värkar ett krig mellan tvänne stater ovilkorligt mer eller mindre störande på de öfriga.

I denna stigande samhörighet ligger den säkraste borgen för att neutraliteten skall varda respekterad.

Man kan redan häraf vara berättigad att draga den slutsatsen, att de neutraliserade staternas trygghet ständigt tillväxer.

*

Med stöd af dessa historiska och folkrättsliga grunder väcktes vid 1883 års riksdag — af major C. A. Adelsköld i första och af mig i andra kammaren — en motion om *Sverges*neutralisering, i hopp att därmed icke blott för tillfället motvärka det vidtgående kungl. här-ordningsförslaget, utan äfven och framför allt gifva uppslag till en fruktbärande lösning af vår gamla segslitna försvarsfråga.*

* Motion i andra kammaren, nr 97:

Sedan de europeiska staterna vunnit sin nu varande konsolidering, har stormakternas materiella öfvervigt mot de mindre landen mer och mer minskat möjligheten för de senare att med mili-tärisk makt allena Värna sin yttre frihet och själf-ständighet.

Det gifves stater, hvilkas hela manliga befolkning icke uppnår eller föga öfverstiger den numerär, söm en stormakt kan gifva sin fullt rustade krigshär.

I forna tider kunde ett litet modigt folk med framgång upptaga striden mot en större och mäktigare granne. Med staternas då varande svaga inre organisation, ringa sammanhållning och outvecklade krigskonst var sådant möjligt.

Den nya tiden har ändrat dessa förhållanden. Som regel gäller nu, att de europeiska staternas militära maktställning står i ett direkt förhållande till deras folkmängd och materiella tillgångar.

Följden häraf har också varit den, att de mindre staterna i värkligheten upphört att vara krigförande makter. Sådana fall som Tysklands uppträdande mot Danmark 1864 och Englands i Egypten 1882 — eller i allmänhet då den mäktigare staten endast har att beräkna, huru stor del af sin makt han bör använda för att uppnåInnan motionen väcktes i riksdagen, hade jag uppläst den å ett enskildt möte af 70

riksdagsmän, som enhälligt uttalade sig för den samma. Detta gjorde senare i hufvudsak

äfven ett flertal stortingsmän.Enligt detta meddelande:

I et den 31:te Marts 1883 afholdt Möde i »Foreningen af Storthingsmænd» foredroges et Dokument »Motioner i Andra kammaren N:o 97» angaaende Sverges neutralisering, hvilket Dokument var Föreningens Formand tilstillet af en svensk rigsdagsmand.

I anledning heraf vedtoges enstemmig fölgende Udtalelse og Beslutning: I Erkjendelse af, at det enkelte Lands neutralisering er i den almindelige Freds Interesse, at den ved at sikre mod fremmede Angreb styrker landets Evne til at nytte sine Hjælpekilder og udvikle sine Institutioner, derunder Forsvarsvæsenet, efter sit særlige Behov, at vort Lands Forhold og Beliggenhed i lige Grad maa opfordre til at arbeide for dette Formaal og lette dets Opnaaelse, og at de inden den svenske Rigsdag paagaaende Forhandlinger om Spörgsmaalet paa grund af det statsretlige Forhold mellem Rigerne og deres Fællesskab i Krig og Fred særlig paakalder vor Opmærksomhed derfor, anmodes Udvalget om at tage under Overveielse, hvorledes Spörgsmaalet bör undergives videre Behandling.

A. Qvam, Föreningens Sekretaer. Och så snart innehållet af motionen genom pressen blifvit

allmänt bekant, inkommo från folkmöten rundt om i Sverge talrika bifallsadresser till major Adelsköld och mig.

Men redan från början möttes förslaget af ett oöfvervinneligt motstånd å de makt-egandes sida.

Med stor enstämmighet har man från detta håll • sökt nedsätta neutralitetsprincipens värde och historiska betydelse. Man har i detta syfte användt alla möjliga medel för att anslå na-

att Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t

uttalar den önskan, att Kongl. Maj:t täcktes

hos de främmande stater, med hvilka Sverge

står i diplomatisk förbindelse, inleda under-

handlingar åsyftande Sverges (garanterade *) fortvarande neutralitet i öfverensstämmelse med den moderna folkrättens grundsatser.

Stockholm i Februari 1883.

K. P. Arnoldson.

I denna motion instämma:

S. A. Hedlund. J. Jonasson. Arvid Gumcelius.

Gullaboås.

Will. Farup. C. J. Svensén. J. Jonasson.

J. Andersson. A. Th. Wallenius. Eric Olsson. Tenhult.

J. E. Ericsson. P. M. Larsson. J. A. Ericsson.

Ahlberga. Löa.

Pehr Pehr sson. P. G Petersson. Lars Nilsson.

Norrsund.

F. T. Borg. C. G. Otterborg.

*) Ordet garanterade inskjutet i motionärens reservation mot utskottets betänkande.tionalkänslans ömtåligaste strängar. Det vore, hette det, en skam för oss att icke endast med militärisk makt vilja häfda vår urgamla frihet. Vi skulle afbryta vår ärofulla historia och draga ett svart streck öfver dess lysande krigiska minnen. Det funnes visserligen neutrala land, men deras neutralitet hade icke tillkommit genom de respektiva landens egen begäran, utan utgått från stonhakterna sjÄlfva. Skulle vi då, hette det vidare, vara det första folk, som tager ett sådant steg? Vore det icke det samma som att tigga sina grannar om fred och förklara sig omyndig inför hela världen? Det förnuftiga vore att vidare utveckla och stärka vårt härväsende. Motionen kallades ett patriotiskt fattigdomsbevis, ett vidrigt nihilistanslag o. s. v. En riksdagsman föreslog dess remitterande till ett utskott, som hade att handlägga reglerandet af kreaturs-, transport till utlandet. Smädelserna haglade. Och sedan det blef kändt, att motionären i andra kammaren var upphofsman, den värk-ligt skyldige, stämplades han som hvar mans niding, likasom året

förut, då han väckte ett fredsförslag om vidgad samvetsfrihet.

Under mitt försvar af motionen i riksdagen sökte jag bemöta alla aktvärda invändningar mot den samma.Bland dem fäste jag mig särskildt vid följande fem:

1. Maktema skola icke medgifva Sverges neutralisering.

2. Men om de mot förmodan skulle göra det, kunde landets trygghet ingenting vinna därpå.

3. Därimot skulle en garanterad neutralitet inskränka vår själfständighet;

4. Utan att kunna minska försvarsbördan.

5. Förslaget kommer på en olämplig tid.

Vidkommande den första anmärkningen eller att makterna icke skulle medgifva Sverges neutralisering, så syntes mig vigtiga omständigheter tala för motsatsen.

Helt visst skola makterna i främsta rummet rådfråga sina egna intressen.

För hvardera af de stora östersjöstaterna och västmakterna måste visserligen Skandinavien antagas vara mycket lämplig såsom militärisk utgångspunkt. Men det vore ganska besynnerligt, om dessa makter icke skulle föredraga den ömsesidiga trygghet, som ligger däri, att de alla äro lika mycket beröfvade denna utgångspunkt, framför den tvifvelaktiga förmånen att möjligen kunnapåräkna den skandinaviska Norden såsom bundsförvandt.

Ett neutraliseradt Skandinavien blefve ett Schweiz mellan hafven, ett hindrande bålverk mellan å ena sidan England och Frankrike och å den andra sidan Ryssland och Tyskland. I händelse af krig mellan dessa stormakter vore det nu af vigt för hvar och en af dem att hafva Sundets och Bältenas kustmakter på sin sida. Svårigheten för dessa senare att därunder häfda sin neutralitet ligger i öppen dag.

Intressena visa sig alltså här på alla sidor lika stora. Det kunde därför synas klokt att i god tid försäkra sig om kustmakternas fortvarande neutralitet.

Då jag här talar om hela Skandinaviens neutralisering, sker det, emedan jag är öfvertygad om att brödrafolken tänka i denna sak alldeles så som svenska folket. För den allmänna europeiska freden skulle Skandinaviens neutralisering hafva vida större betydelse än Schweiz’ och Belgiens neutralitet, emedan stormaktsintressena äro mera betydande och hålla hvarandra mera i jämvigt omkring den skandinaviska Norden än omkring de nämda två små fastlandsstaterna.I västmakterna hafva vi gamla vänner; i det enade Tyskland hafva vi vunnit en ny vän, och genom Skandinaviens neutralisering skulle icke blott vi förvärfva Rysslands vänskap, utan äfven Danmark Tysklands, hvarigenom ock sist nämda makt till äfventyrs skulle komma att fullgöra sin pligt mot Danmark i afseende på Nordslesvig, då hon icke mera behöfde frukta, att det lilla grannlandet en gång skall varda intvingadt i ett förbund med en mäktig fiende till Tyskland.

Men det är icke blott makternas politiska intressen, som skulle kunna främjas genom Skandinaviens neutralisering.

Under de sista årtiondena har världshandeln ökats oerhördt, och förbindelser mellan folken hafva knutits på många områden. Som ett exempel på värkan däraf må nämnas, att redan för ett 30-tal år sedan normalfrakten för spanmål var 50—60 engelska shillings per ton från Svarta hafvet till Nord-Europa, men nu knapt öfverstiger halfva priset per ton från Californien och Australien till Europa. Ett europeiskt krig skulle här komma att värka en allmänt förlamande omkastning. Detta fattar lätt hvar och en, som har något begrepp om spanmålsprisens inflytande på snart sagdt hela det moderna kulturlifvet.Före detta århundradets slut skola förhållandena hafva omspunnit hela vår världsdel med ett nät af allmänna intressen, och med naturnödvändighet skall en sådan känslighet uppkomma i den europeiska samhällskroppen, att till exempel en åkomma i den italienska foten skall kännas smärtsam ända upp i Norden.

Ensamt Norges handelsflotta är ju den tredje i ordningen af alla handelsflottor i världen. Såsom bekant är, intaga de förenade rikena en framstående plats som förmedlare af transporter på hafven. Enligt hvad en framstående

köpman för mig uppgifvit, äro godssändningarna med svenska och norska fartyg mellan olika främmande länder fem gånger större, än de äro direkt mellan in- och utlandet; och såsom den nu pågående striden mellan ånga och segel på hafvet gestaltar sig, synes det enda land, som skulle kunna undvara våra segelfartyg, vara England, i hvilken stormakt vi ju alltid hafva att påräkna en bundsförvandt. Men de flesta andra stormakterna behöfva vår handelsflotta.

Då vi naturligtvis icke själf va kunna försvara henne i ett krig, men andra och större nationer därigenom möjligen skulle riskera lika mycket som vi, så böra de ock antagas varavilliga att genom Skandinaviens neutralisering trygga denna flotta mot krigets äfventyrligheter.

Lägger man sådana intressen, som beröra handels- och kreditförhållanden, kultur och humanitet till de politiska intressena, så synes det, som om vigtiga sannolikhetsskäl tala för att stormakterna värkligen skulle vara villiga att garantera vår neutralitet.

Enligt den andra anmärkningen skulle landets trygghet ingenting vinna genom en garanterad neutralitet, om en sådan mot förmodan skulle kunna utvärkas.

Full trygghet lär man icke kunna erhålla i någon ställning här i världen. Detta gäller för folken lika så väl som för den enskilde. Men jag anser, att en oss garanterad neutralitet skulle vara ett starkt värn för vårt nationella oberoende, på samma gång den skulle i icke oväsentlig mån bidraga till den europeiska fredens vidmakthållande och småningom medvärka till lättande af krigsbördorna i alla länder, följaktligen och i främsta rummet äfven i vårt eget land.

Traktater brytas, säger man, lika lätt som de ingås. Om det är sant, att så har händt, följer däraf icke nödvändigt, att så fortfarande skall blifva händelsen. Nya faktorer kunnatillkomma, som försvåra brytandet af ingångna förbindelser.

Erfarenheten vittnar, att rättvisa lagar öfverträdas, men ingen lär vilja påstå, att de därför äro obehöfliga. Likasom lagens moraliska makt gör det möjligt att inskränka polisstyrkan, så göra också neutralitetstraktaterna det möjligt att inskränka krigsmakten.

För öfrigt återstår det ännu allt jämt för våra motståndare att visa, att de nu varande neutraliserade staternas rätt blifvit kränkt. Att den blifvit hotad, är en sanning, och det hade varit underbart, om så icke skett under det laglöshetstillstånd, som varit rådande mellan folken.

Neutralitetsidén har imellertid, såsom jag vid flere tillfällen sökt visa, småningom utbildat sig till en bindande rättsgrund, och den är alltjämt stadd i utveckling. Med Skandinaviens neutralisering skulle den göra ett stort framsteg till välsignelse för både vårt eget och andra folk.

Enligt tredje och fjerde anmärkningarna skulle en garanterad neutralitet inskränka vår själfständighet, utan att medföra minskning i försvarsbördan.

Förhållandet är, att folkrätten på sin nu varande ståndpunkt icke under någonförevändning tillåter andra makter att inblanda sig i en neutraliserad stats inre angelägenheter, följaktligen icke häller i hvad angår dess försvarsväsen eller dess åtgärder till neutralitetens skyddande. Allt sådant är den neutraliserade statens ensak.

Sant är, att, då Luxemburg 1867 neutraliserades, detta skedde under vilkor, att den starka fästningen med samma namn skulle nedrifvas. Men detta af den allmänna europeiska freden betingade fall visar å andra sidan, att garantimakterna icke såsom vilkor för neutraliteten ålägga en stat att särskildt befästa sig för att försvara en sådan rätt. Imellertid ansågo makterna sig böra till det kongressprotokoll, som fastställde Luxemburgs neutralitet, göra en tilläggsbestämmelse, hvari såsom en sjelfklar sak betonades, att artikeln angående fästningen Luxemburgs slopande icke innebure något slags inskränkning i neutral stats rätt att underhålla och där så erfordrades förbättra sina försvarsvärk. Också har ju Belgien anlagt de stora fästningarna omkring Antverpen långt efter det landet hade blifvit förklaradt neutralt.

Att åberopa hvad den ene eller den andre sagt om sakens värde bevisar icke något mot det sakförhållande, att

neutralitetsrätten redani sitt nu varande skede hit intills i allt väsentligt varit respekterad. Och att en neutral stat måste afstå från att blanda sig i andra makters politik, måtte väl i grunden icke innebära någon större inskränkning i dess självbestämningsrätt än att en garantimakt måste afstå från att bekriga en neutraliserad stat eller att för krigiska ändamål ingå i förbund med den samma. För bägge parterna kan här visserligen en inskränkning komma i fråga, men endast en sådan, som är det nödvändiga vilkoret för ett förnuftigt samlif staterna imellan, det vill säga inskränkning i godtyckligt våld och stridslystnad. Rätten skulle sättas i stället.

Något annat förmynderskap behöfver den neutrala staten icke underkasta sig, än hvad hvarje människa får göra, då hon underordnar sina lidelser den sedliga viljans herravälde.

Som garantimakterna icke ega att blanda sig i våra enskilda angelägenheter, enkanneligen icke i huru vi finna för godt att ordna vårt försvarsväsen, så äro vi från deras sida alldeles oförhindrade att hålla oss med en stor eller liten krigsmakt. Imellertid är den neutraliserade staten skyldig att i krig mellan andra makter afväpna trupper, som öfvergå på dess områden, hvarjämte han under det laglösa tillstånd, som krig i och för sigmedför, naturligtvis bör efter förmågan äfven med vapenmakt söka skydda sina gränser. Men om en sådan uppgift tillsvidare icke kan annat än pålägga Schweiz och Belgien jämförelsevis stora krigsbördor i fredstid, så gäller detta ingalunda i samma grad den skandinaviska halfön såsom neutraliserad, då det ju icke kan varda fråga om att afväpna till dess områden flyktande trupper, utan endast att söka hindra krigförande makters örlogsfartyg från att intränga i svensk-norska hamnar, — något, som under den garanterade neutralitetens skydd rimligtvis icke bör kunna inträffa.

Rörande den femte anmärkningen eller att förslaget framkommit på en olämplig tid, vågar jag uttala som min mening, att rätta tiden för dess framställande just vore inne under nu rådande vapenhvila. Allestädes växer behofvet af en varaktig fred. Sannolikt skulle därför en framställning till stormakterna om de förenade rikenas garanterade neutralitet mötas med allmänna sympatier i Europa.

Med dessa och flere andra skäl sökte jag försvara min motion.

Denna bekämpades bl. a. af utrikesministern friherre Hochschild, som förklarade sig omöjligen kunna handlägga den. Han tillkännagaf, att hans samtliga kollegor iregeringen hade samma ståndpunkt i frågan som han själf. Han önskade, att förslaget skulle helt och hållet förkastas, enligt det tillfälliga utskottets hemställan.

Då hr ministern sålunda på visst sätt gjort saken till en kabinettsfråga, kunde ett bifall till min motion under då varande förhållanden icke gärna komma i fråga.

Detta oaktadt efterkoms icke hr utrikesministerns uppmaning, utan andra kammaren antog ett medlingsförslag, sedan likväl 53 medlemmar röstat för bifall till min motion oförändrad.

Enligt det antagna medlingsförslaget ogillade kammaren motiveringen i utskottets utlåtande — till hvilket hr utrikesministern önskat bifall — men lät det, i förväntan att regeringen självmant skulle handla i motionens hufvudsyfte, tillsvidare stanna vid utskottets hemställan att icke i ärendet aflåta skrifvelse till Kongl. Maj:t.

Efter denna utgång i andra kammaren gjordes intet yrkande i den första. *

*

Jämför rörande frågans behandling i riksdagen, *Riksdagstrycket 1883:* Motion i andra kam-Under öfverläggniugen i Andra kammaren den 28 april anmärkte utrikesministern, att jag i min motion förbisett, att allt sedan 1814 de europeiska makterna betrakta den skandinaviska halföns båda riken såsom en politisk enhet i fråga om krig och fred, ty eljes skulle jag till en början föreslagit, att broderriket måtte få yttra sig i ett ärende, som rörde Norge lika mycket som Sverge.

Denna anmärkning var oberättigad.

Redan vid remissdebatten den 2 mars fick jag anledning att betona, att det icke kunde tillkomma och anstå en motionär att göra sig till Norges målsman i Sverges riksdag, på samma gång jag likväl uttalade som min mening,

att stortinget troligen skulle gå oss till

maren, n:o 97, sid. 1—8; Motion i första kammaren, n:o 30, sid. 1—8; Första kammarens protokoll, n:o 13, sid. 3—4; Andra kammarens protokoll, n:o 13, sid. 1—18; Första kammarens protokoll, n:o 14, sid. 2—16; Andra kammarens tillfälliga utskotts (n:o 3) utlåtande n:o 10, sid. 1—11 (hrr Hedlunds och Farups reservation, sid. 12—14; hr Arnoldsons reservation sid. 14—18); Andra kammarens protokoll, n:o 33, sid. 1—22; Första kammarens tillfälliga utskotts (n:o 1) utlåtande n:o 11, sid. 1—9; Första kammarens protokoll, n:o 37, sid. 19—24.mötes, om riksdagen gillade förslaget beträffande Sverge.

Att neutraliseringen borde utsträckas icke blott till Norge, utan äfven till Danmark, synes ligga i öppen dag.

En högt uppburen rättslärd, grefve L. Kamarowski, folkrättsprofessor vid universitetet i Moskva, yrkar i världsfredens intresse, att de internationella sjövägarne och kustlanden vid dem måtte neutraliseras.Revue de droit international et de Legislation comparée, 1888, 2. Detta gäller särskildt Danmark, hälst i förening med de två andra skandinaviska staterna. En sådan neutralisering skulle, säger han, föra till en afväpning rörande Öresund och Bältena. Dessa stora samfärdsvägar skulle dä blifva tillgängliga för alla nationers handels- och krigsskepp. De finge icke befästas, men skeppsfartens frihet värnas af en internationel komité.

På *Berlinkonferensen* 1885 — en representation för femton stater — antogos rättvisa grundsatser för sjöfarten på *Kongo och Nigern*. Navigationens och handelns frihet på dessa floder erkändes för alla nationers flaggor. Samma princip utsträcktes äfven till deras bifloder samt till sjöarna och till de kanaler och

järnvägar, som framdeles kunna komma att anläggas för att kringgå de icke segelbara delarne af Kongo och Nigern. Till och med under krigstid skall samfärdselns och handelns frihet icke afbrytas. Endast transporten af krigskontraband är då förbjuden. Iakttagandet af alla de internationella öfverenskommelserna är ställd under öfvervakande af en internationel kommission. Denna myndighet, som består af ombud från hvar och en af de stater, som deltogo i Berlinkonferensen, är oberoende af de lokala myndigheterna i Kongolandet.

Nu har naturligtvis hvarje fritt folk en oafhängig rätt att ordna sina egna förhållanden, som det själf vill, under vilkor att det också gifver hvarje annan stat samma aktning, den för sin del har att fordra.

På grund af denna folkrättsliga princip användes neutralisationen på helt olika sätt efter helt olika förhållanden och i det hela efter deras vilja, som åtnjuta gagn af den samma. Så till exempel om neutralisationen omfattar ett landområde, består den icke ensamt däri, att hvarje krigshandling på det fredlysta området förebygges, utan neutraliseringen innefattar tillika förbud mot hvarje inryckning eller genommarsch af arméer eller ens mindre afdeluingar, enskilde officerare eller soldater.En kanal eller ett sund kan därimot neutraliseras, så att hvarje krigshandling förbjudes där, men så att de dock äro öppna för genomfart — dock på det vilkor, att ingen krigare eger rätt att under genomfarten landstiga på stränderna af det neutraliserade området.

Det är detta slag af neutralisering, som afses för de skandinaviska farvattnen.

*

En på fredsföreningarnas årliga kongresser ständigt återkommande fråga hade länge varit *Suezkanalens neutraliserande*, tills hon ändtligen fick en praktisk lösning. Efter långvariga underhandlingar kväfdes detta eldfängda tvisteämne genom ett fördrag mellan England och Frankrike den 24 oktober 1887, som senare biträddes af öfriga intresserade makter och enligt hvilket den vigtiga samfärdsleden för all framtid fredlyses.*

* Traktatens vigtigaste bestämmelser äro följande :

Artikel 1. Suezkanalen skall alltid vara fri och öppen i krigstid så väl som i fredstid för både krigs- och handelsfartyg, utan afseende på hvilken flagga de bära. Följaktligen besluta för-dragsnjakterna att hvarken i fredstid eller krigs-På fredsvännernas program ha länge stått frågorna om *neutralisering af Elsass-Lothringen*

tid inskränka rätten till kanalens användande. Kanalen skall aldrig kunna blockeras.

Artikel 4. Inga fästningsvärk, hvilka kunna användas till krigsrörelser mot Suezkanalen, skola få uppföras på

någon punkt, som beherskar och hotar den. Ingen punkt, som beherskar eller hotar kanalens inlopp eller fortsättning, får militäriskt besättas.

Artikel 5 bestämmer, att, ehuru Suezkanalen kommer att vara öppen under krigstid, inga krigiska operationer få ega rum hvarken i dess närhet eller vid dess hamnar eller på en sträcka af dess stränder, som kommer att närmare bestämmas af den internationella kommission, som skall vaka öfver kanalen.

Artikel 6 är en följd af den föregående och lyder sålunda: I krigstid få de krigförande makterna icke landsätta eller taga om bord på kanalen eller i dess hamnar trupper, ammunition eller krigsmaterial.

Artikel 8. Makterna få icke i kanalens vatten hafva något krigsskepp. Likväl få de i hamnarne Port Said och Suez förlägga krigsskepp, hvilkas antal icke får öfverstiga två för hvarje makt.

Artikel 9. Representanterna i Egypten för de makter, som undertecknat detta fördrag, skola hafva i uppdrag att öfvervaka dess värkställande. Vid alla tillfällen, då säkerheten och den fria samfärdseln i kanalen hotas, skola deoch *Balkanstaterna* samt af *Donau, Bosporen, Marmarasjön, Dardanellerna* och *deras europeiska kuster*, hvaraf tillika skulle följa *Konstantinopels*

sammanträda på kallelse af sin äldste medlem för att undersöka förhållandena. De skola underrätta khedivens regering om den fara, som förefinnes, på det hon må vidtaga lämpliga åtgärder för att trygga kanalens säkerhet och fria tillträde. De skola regelbundet sammanträda en gång om året för att tillse, att detta fördrag riktigt tillämpas. De skola i första rummet fordra inställandet af allt arbete eller upplösandet af hvarje truppsammandragning, som för någon af kanalens stränder skulle kunna hafva till ändamål eller följd att hota den fria sjöfarten och dess trygghet.

Artikeln 10 behandlar egyptiska regeringens skyldigheter och är af följanda lydelse:

Den egyptiska regeringen skall, så vidt i dess af firmaner bestämda makt står, vidtaga erforderliga åtgärder för att få detta fördrag respekteradt. I det fall att egyptiska regeringen icke förfogar öfver tillräckliga medel, skall hon vädja till Höga Porten, hvilken då har att rådslå med de öfriga makter, som undertecknat Londonfördraget af den 17 mars, och med dem bestämma om svaret på sådan hemställan.

Artikel 14 föreskrifver: Utom de förbindelser, som uttryckligen stadgats i förliggande fördrags paragrafer, inskränkas icke på något sätt hans kejserliga majestät sultanens suveräna rättigheter eller hans höghet khedivens rättigheter och privilegier, sådana de äro bestämda af firmanen.fridlysande, äfvensom af *Öresund* och som följd häraf de *skandinaviska rikenas neutralisering*.

I sammanhang med Öresunds neutralisering har sedermera tillkommit frågan om neutraliserande af det icke-tyska området norr om den under arbete varande Nordöstersjökanalen mellan Elbemynningen och örlogshamnen i Kiel.

Genom Elsass-Lothringens förvandlande till en självständig neutral stat som Belgien, skulle rätt skipas mellan Frankrike och Tyskland och dessa stormakter skiljas genom en ofantlig mur af neutrala stater, som tillika skulle väsentligen inskränka det europeiska stridsfältet.

Samma värkan påräknas af ett förbund af neutrala stater på Balkan så väl i förhållandet mellan Ryssland och Österrike som i afseende å hela Europa.

Öresund är en af jordkroppens vigtigaste pulsådror. Omkring 100 fartyg af alla nationer gå dagligen genom sundet, då endast ungefär 10, om ock större, passera Suezkanalen, som i världshandelns intresse blifvit neutral.

Att fredlysa inloppen till så väl Östersjön som Svarta hafvet kan icke vara ännat än till gagn för hela Europa.

I ett utredande föredrag om »Sundets Betydning for Norden» i Nationøkonomisk Forening betonar Fredrik Bajer, »att så längedet och dess kustland icke äro ett fredlyst område, skola krigens ödeläggelser i och omkring sundet återvärka på de stora krigförande makterna» samt att »den omständigheten, att sundet ej allenast är danskt, utan äfven svenskt och att Sverge har utrikes styrelse gemensam med Norge, gör det sannolikt, att det snarare må anses för att vara i hela Europas väl förstådda intresse, att alla tre nordiska rikena samtidigt neutraliseras än blott

ett af dem allena.»Nationalekønomisk Tidskrift XXII, sid. 139—155.

Jmfr äfven »Politiken», 1890, Mars 31, artikeln *Øresunds Fred*, sign. Defensor patriæ.

Genom Bajers outtröttliga nit för de nordiska rikenas eniga samvärkan i världsfredens tjenst har denna tanke vunnit många inflytelserike anhängare äfven i utlandet, och på hans förslag ha två mellanfolkliga fredskongresser — i Genève den 16 september 1883 och i Bern den 6 augusti 1884 — enhälligt fattat följande beslut, som ock med hänsyn till dess allmänna synpunkter godkänts af det första nordiska fredsmötet i Göteborg den 19 augusti 1885:

»I betraktande af:

1) att de tre nordiska staternas — Sverges, Norges och Danmarks — geografiska och topografiska läge är

sådant, att de med betydligare sjökrigsmakt än de nu ega, kommersielt och strategiskt skulle kunna vara innehafvare af Östersjöns nycklar;

2) att, om äfven dessa staters svaghet aflägsnar all fara att se dem vända mot Europa fördelen af detta läge, denna samma svaghet dag efter annan kan utsätta dem för att genom list eller våld blifva prisgifna åt deras mäktiga grannar;

3) att de tre nordiska staternas okränkbarhet och deras oafhängighet af hvarje främmande inflytelse är i hela Europas sanna intresse och att deras neutralisering alltså är i allmän europeisk ordning;

4) att denna oafhängighet, som i öfrigt är en gemensam rätt för alla folk, kan försäkras de nordiska staterna blott genom deras neutralisering;

5) att denna neutralisering bör hafva följande mål och rättsvärkan:

för det första, att bringa utom all krigsfara alla delar af det land- och sjöområde, som tillhör Sverge, Norge och Danmark; och

för det andra, att vid hvarje tillfälle, äfven i krigstid, tillförsäkra hvart handels- eller krigsskepp, hvilken flagga det än förer och vare sig det är krigförande eller ej, full frihet att löpa in från Nordsjön till Östersjön eller tvärtom, och detta vare sig det seglar allena eller i flotta, —

på dessa grunder förklarar mötet, att Sverge, Norge och Danmark böra neutraliseras och att denna neutralisering bör omfatta:

1) med hänsyn till Sverges, Norges och Danmarks fastlands- och öområdo, att alla delar däraf blifva för alltid neutrala;2) med hänsyn till Sundet och Lilla Bält, att det i krigstid förbjudes hvarje krigförande makt tillhörigt krigsskepp att visa sig i dessa farvatten, hvilka därimot alltid skola stå öppna för handelsskepp, äfven om de tillhöra krigförande makter, lika väl som för krigsskepp tillhörande neutrala;

3) med hänsyn till Stora Bält, att detta sund väl alltid står öppet för handels- och krigsskepp af hvarje nation, äfven krigförande, och vare sig det seglar ensamt eller i flotta, men att det fullständigt förbjudes sådana skepp att på nämda sunds kuster eller i dess farvatten, och detta intill ett afstånd, som öfverträffar artilleriets största skottvidd före inseglandet och efter utseglandet, företaga någon flendtlig handling, något angrepp, något beslag, något kaperi, någon blockad o. s. v. så väl som något in- eller utskeppande af trupper eller krigsförråd eller någon krigisk handling i allmänhet.

Mötet uttalar sin önskan att se en internationel kongress bestämma och afsluta en traktat, hvars ingående och undertecknande stå öppna för alla Europas folk och som på ofvan nämda grundlag, under de undertecknande makternas garanti, fastslår de nordiska staternas fortvarande neutralitet, samt upprättandet af en särskild fortvarande skiljedomstol, som i sista hand har att slita alla de tvister, som kunna uppstå vid bemälda traktats användande.»

Att Suezkanalens neutraliserande, som länge ansågs blott som en from önskan, men ändtligen blifvit en

värklighet, i en nära framtid kommer att medföra Egyptens fredlysning, lär väl icke lida något tvifvel. Och när detta skett, skall det goda förhållandet särskildtmellan England och Frankrike ytterligare befästas och därigenom lägges grund till en storartad samvärkan i världsfredens tjenst med den unga *Kongostaten,* som sträcker sig öfver ett område nästan så stort som halfva Europa med en folkmängd af flere tiotal millioner, grundad utan att en droppe blod därför blifvit offrad och från begynnelsen af de europeiska makterna samdrägtigt erkänd och förklarad såsom neutral stat — något, som en gång skall omtalas på ett af de skönaste bladen i mänsklighetens historia.

*

Fältet vidgas.

Med litet god vilja ha de europeiska makterna äfven på annat sätt visat sig kunna handla gemensamt i den allmänna fredens intresse.

Ett upplysande exempel i detta hänseende erbjuder *Donaukommissionen,* som sedan 1856 öfvervakar trafiken å det enligt Paristraktaten neutrala Donaudeltat.

Denna kommission, bestående af ombud från samtliga stormakterna och Turkiet och Rumänien, har i anseende till sitt stora gagn såsom internationel inrättning år från år blifvit förnyad och dess makt blifvit allt mera utvidgad, ehuru den ursprungligen var afsedd endast för en kort tid. Kommissionen har sin egen flagga, sitt tull- och lotsväsen, sin polis, sin lilla flotta o. s. v. Den har i mer än 30 år utöfvat en nästan oinskränkt makt vid Donaus inlopp, stiftat lagar, upptagit statslån, utfört stora byggnadsvärk o. s. v. och i flereandra afseenden visat prof på möjligheten af enig samvärkan mellan makterna under många skiftande och invecklade mellanfolkliga förhållanden.

I den s. k. *europeiska koncerten* ser man en början till en vidtomfattande samvärkan i en sådan riktning. Genom makternas gemensamma vilja begränsades kriget mellan Serbien och Bulgarien och nödgades Grekland att kufva sin vilda krigslust.

Beträffande åter sådana koalitioner, som icke komma till öppet inför hela Europa, men sägas afse att genom samlade krafter trygga freden, så lär man visserligen i följd af deras natur icke kunna vänta, att de omedelbart skola uppfylla sitt föregifna ändamål. Men å andra sidan vore det kortsynt att förbise deras betydelse i den småningom försiggående utvecklingen af de särskilda nationernas intressen till gemensamma europeiska angelägenheter. Ett tecken i denna riktning är det förslag, som flere deputerade i början af 1888 väckte i österrikiska riksrådet, gående ut på att regeringen, efter att ha inhemtat ungerska regeringens samtycke, skulle inleda underhandlingar med Tyskland, i syfte att *tysk-österrikiska alliansen* skulle antagas af de förbundna rikenas riksförsamlingar och på författningsenligt sätt införlifvas med bäggestaternas grundlagar. Detta förslag lär sannolikt icke få någon praktisk påföljd. Men det är värdt att bemärka såsom en af dessa små ljuspunkter, som tid efter annan visa oss rätta vägen till det gemensamma målet.

*

Dit peka ju ock på långt afstånd dessa då och då uppdykande *afväpningsförslag*, hvilka imellertid helt naturligt måste försvinna lika hastigt som de komma, så länge skiljedomsprincipen icke är allrådande i Europa.

Europas enda räddning vore allmän afväpning, betona den berömde fransmannen Jules Simon och i synnerhet f. d italienske ministern Bonghi, hvilken framstående konservative statsman i Revue internationale (i Rom) yttrar dessa stränga ord:

»De fredsidéer, jag nyss uttryckt och hvilka äfven massorna hysa, förefalla nästan löjliga i anledning af alla de krigshotelser, som vi höra omkring oss. Och de äro äfven löjliga, om den politik, regeringarna följa, är allvarligt

menad. Det vigtiga är att kunna gissa, huru länge det löjliga skall anses för allvar och tvärtom och huru länge ett uppförande, så blottadt på sundt förnuft som de europeiskastormakternas, skall anses förnuftigt. Jag är för egen räkning öfvertygad, att en sådan förvirring i afseende på ordens betydelse icke skall vara ständigt och att detta sakernas tillstånd, om man vill det eller ej, snart skall upphöra. Man bör likväl icke vänta, tills det åstadkommes genom våld och i synnerhet icke tills det sker genom ett våld, som kommer nedifrån. Må dynastierna tänka därpå, och må det tillåtas mig att säga det, jag, som är monarkist af öfvertygelse.»

I engelska underhuset framslälde mr A. Illingworth den 30 maj 1889 till finansministern, mr W. H. Smith, en förfrågan, »huruvida regeringen nyligen aflåtit några förslag till kontinentalstaternas regeringar att åstadkomma en väsentlig och snar inskränkning i krigiska rustningar, och med hvad resultat; och i motsatt fall, huruvida hon ville utan tidspillan inleda sådana underhandlingar i afsigt att minska miltärutgifternas bördor och de faror, som hota Europas fred.»

I sitt svar yttrade finansministern: »Om något gynsamt tillfälle yppar sig, skall det vara regeringen en glädje att begagna sig häraf och att bruka sitt inflytande i den riktning, den ärade förslagsställaren utvisar; men han borde veta, att ett inblandande i frågor afdenna art ofta är till större skada än gagn för det ändamål, han önskar vinna. Jag kan försäkra honom, att regeringen är lika djupt öfvertygad om saken som han, och hon har ofta i underhuset uttalat sin åsigt, att det nu varande krigiska tillståndet är en stor olycka för Europa och en fara för världsfreden.»

Till och med i tyska riksdagen kan man få höra sådana yttranden som centermannen Reichenspergers under militärdebatten den 28 juni 1890, nämligen att det måtte lyckas åstadkomma en allmän afrustning. Talaren hade visserligen yrkat bifall till regeringsförslaget om fredsstyrkans ökning med 18,000 man. Men han ville därjämte förklara, att om kejsarens beslut att sammankalla en arbetarekonferens för hela Europa hälsats med jubel, så skulle den civiliserade världen med ännu större bifall hälsa den underrättelsen, att Wilhelm II uppträdt för en allmän afrustning.

*

Mången tror, att främsta vilkoret för en sådan afrustning vore att *befria regenterna* själfva *från deras farliga makt att efter eget godtfinnande börja krig* och ingå förbund med hvarandra för krigiska ändamål.Åtskilliga förslag hafva blifvit väckta äfven i våra land om någon inskränkning af denna makt, särdeles i fråga om ingående af fördrag, ntan att ens hela svenska statsrådet behöfver därom höras.

Som bekant, var konungamakten äunu under Gustaf II Adolfs tid icke större i detta hänseende, än att konungen först måste höra riksdagen och erhålla dess bifall, innan han kunde inlåta sig i krig eller ingå förbund med främmande makter. Envåldskonungarne tillvällade sig sedermera större makt, och 1809 års lagstiftare godkände slapt den farliga makttillökningen.

Nu talas ju oaflåtligt, när det gäller försvarsvärkets ordnande, om uppoffringar. Det försäkras, att inga offer må anses för stora. Staten må ega rätt att uppkalla med tvång till landets försvar fadern, maken, sonen — och detta ej blott, när det värkligen gäller försvaret, utan ock när det blott gäller förberedelser därtill, d. v. s. öfningar, utsträcktes dessa också till årslångt kasernlif i fredstid.

Detta är de offer, man kräfver från folkens sida.

Vore det väl då för mycket begärdt, menar man, om folket för sin del önskade åtminstone någon liten säkerhet för att landeticke må varda allt för obetänksamt inkastadt i krig, hvilket ju måste föras icke längre med aflönte, frivillige soldater, utan med familjemedlemmar, som därtill uttagits genom allmänna vämpligtens tvångsmakt?

En sådan säkerhet kunde ju åstadkommas genom ändring af regeringsformens §§ 12 och 13 samt grundlovens § 26, dels så att ingående af fördrag kräfde närvaro af gemensamt svenskt-norskt statsråd, dels också att vissa fördrag, d. v. s. sådana, som bure någon större politisk inblandning i sitt sköte, borde vara underkastade riksdagens och stortingets stadfästelse, såsom fallet varit med vissa handelsfördrag — obetydligheter i jämförelse med aftal om rikenas inblandning i krig.

Mot påståendet, att konungen icke *kan* göra sin i fråga varande rätt gällande, talar erfarenheten.

Under tiden för Krimkriget var det genom ett fördrag, som vi hade blifvit inledde i kriget, därest icke freden i Paris kommit imellan.

På samma sätt under sista dansk-tyska kriget, då vår inblandning också skulle hafva skett genom ett fördrag, hvilket väl också kommit till utförande, därest ej konung Fredrik VII:s död inträffat.Det samma hade kunnat inträffa under sista fransk-tyska kriget, därest icke slaget vid Wörth gjort ett streck i räkningen. Det var åter ett fördrag, som kunnat medföra vår inblandning.

Och alla dessa fördrag hade konungen kunnat ingå, utan att ens hela statsrådet fått därom yttra sig.

Faran af en sådan makt börjar man mer och mer inse, särskildt i England.

År 1886 Väcktes i underhuset af mr H. Richard ett förslag om afskaffande af monarkens rätt att förklara krig, hvilket icke skulle kunna ske utan parlamentets samtycke. Motionen afslogs visserligen, men med den stora minoriteten af 109 röster mot 115. Att förslaget kunde samla omkring sig ett så betydande mindretal måste i sanning anses som ett märkligt tidstecken.

Ett förslag i liknande syfte väcktes 1889 i underhuset af mr W. R. Cremer. Han föreslog, att en parlamentarisk komité skulle tillsättas med uppgift att undersöka och förbereda utrikes ärenden, hvilka sedan skulle föreläggas parlamentet. Äfven detta förslag föll, men framåt, och mr Cremer lär afvakta lämpligt tillfälle för att återkomma med det samma.

*

En egendomlig utväg visar den berömde belgiske nationalekonomen *de Molinari* i en framställning, som offentliggjorts i Times.

Han påpekar först, huru samhörigheten mellan den odlade världens olika stater på senare tid tilltagit i en oerhörd grad. För icke så länge sedan voro de civiliserade nationernas utrikeshandel och det kapital, som från dem utlånades till andra stater, af mycket ringa betydelse. Hvarje land frambragte nästan alla de förnödenheter, det förbrukade, och begagnade sitt kapital till egna företag. År 1613 uppgick värdet af Englands hela ut- och införsel till allenast 83 millioner kronor. Hundra år senare uppgick samtliga europeiska staters sammanlagda utrikeshandel icke till så mycket som det lilla Belgiens utrikeshandel för närvarande utgör. Lånen till utlandet voro ännu obetydligare. Holland var det enda land; hvars kapitalister lånade något till utländska regeringar. Och personer, som vågade sina. pänningar på industriella företag i främmande land eller ens utanför de provinser, där de voro bosatte, funnos knappast. Därför hade på den tiden en neutral stat föga eller ingen skada af att två andra stater voro i krig. En fejd imellan Frankrike och Spanien eller Tyskland skadade icke Englands intressen mer änett krig mellan Kina och Japan i våra dagar skulle göra.

Helt annorlunda nu. Handel och kapital hafva i vår tid blifvit internationella. Medan den civiliserade världens utrikeshandel för århundraden sedan icke uppnådde 2 milliarder kronor, belöper den sig nu till bortåt 100 milliarder, och lånen till utlandet hafva vuxit i samma mån. I hvarje land beror en alltjämt tillväxande del af befolkningen för sitt uppehälle på förbindelse med andra folk, vare sig genom tillvärkning och utförsel af varor eller genom inköp af utländska förnödenheter. I Frankrike beror en tiondel af befolkningen på detta sätt af utlandet; i Belgien en tredjedel; i England sannolikt icke långt under en tredjedel.

Så länge freden räcker, är denna växande förbindelse med utlandet en källa till förkofran och stigande odling; men utbryter ett krig, så blir det, som varit en välsignelse för alla, ett ondt för alla. För att icke tala om de bördor, omsorgen om försvaret pålägger de neutrala nationerna, så lida de af den kris, kriget framkallar på pänningmarknaden, och af afbrottet och inskränkningen i deras handel med de krigförande makterna.

Utur detta sakförhållande härleder de Molinari en rättsgrundsats.*Neutrala stater hafva rätt att förljuda krig*, som med sådan styrka skada deras egna berättigade intressen.

Om två duellanter utkämpa sin tvist på en enslig plats, där ingen kan skadas af deras kulor eller svärd, så kan man ju utan mycket men låta dem utöfva sin rätt att slås. Men om de taga sig före att skjuta på hvarandra å en folkrik gata, så kan ingen förtänka polisen, att han tager dem om hand, emedan deras gärning utsätter fredliga förbipasserande för fara. På samma sätt med krig mellan stater. De neutrala makterna hade föga intresse af att hindra krig, då dessa icke gjorde dem synnerlig skada; och man kunde äfven bestrida deras rätt att ingripa. Men när, såsom nu är fallet, krig icke kan föras utan att hota en stor och tillväxande del af den neutrala befolkningens intressen, till och med dess bestånd, så är rätten att ingripa och afstyra oomtvistlig.

Det värsta är, att det i grunden icke ens är den krigförande nationen själf, som därutinnan bestämt sitt öde. Detta afgöres af ett fåtal politiska personer och militärer, hvilka hafva helt andra intressen än näringslifvets. Ofta hänger det på en enda man, och utan öfverdrift kan sägas, att världens fred nuhänger på tre eller fyra mäns, suveräners och ministrars, godtycke; de kunna på en dag efter behag släppa lös alla krigets fasor, de kunna därmed förorsaka gränslösa lidanden och skador för hela den odlade världens fredliga näringslif, äfven de neutrala folkens, hvaröfver de eljes icke hafva något att säga. Forna råa tiders enväldigaste själfherskare hade icke en slik makt.

Äfven politiskt intresse gifver de neutrala, staterna, i synnerhet de smärre, rätt att göra hvad de kunna för att förebygga krig mellan andra makter. Ty det är ett gammalt rön, att krig mellan de stora gärna gå ut öfver de små.

Dess bättre hafva de neutrala staterna icke blott rätt, utan också makt att afstyra allt detta onda, blott de sätta sig före, menar de Molinari.

Därefter utvecklar han sitt förslag.

Med England i spetsen och med Holland, Belgien, Schweiz och Danmark som medlemmar borde bildas en *de neutrales liga*, hvilken hade till uppgift att angripa hvar och en bland öfriga makter, som börjar krig, och att hjälpa den anfallne. De nämda staternaHan upptager icke skandinaviska halfön, vare sig han anser de båda nordiska rikena ligga för aflägsna från fastlandets stridigheter för att känbart beröras af dem eller han icke har någon hög tanke om våra stridskrafters brukbarhet för *angrepp*, hvarpå det här skulle komma an. hafva en

sammanlagd fredsstyrka äf 460,000 man i rundt tal och en sammanlagd krigsfot af omkring 1,200,000 man. Härtill är att lägga Englands, Hollands och Danmarks flottor, hvilka bilda världens väldigaste sjöstyrka.

Antag, att en förveckling inträffar mellan två stormakter på Europas fastland: Tyskland, Frankrike, Österrike eller Ryssland, så kan det icke vara tvifvel underkastadt, att om ligan förenar sin styrka med den hotade maktens, kommer denna därigenom att blifva så öfverlägsen motståndaren, att segern är gifven.

På grund häraf skulle endast tarfvas *ligans fredliga inblandning före krigsutbrottet* för att bringa den mest stridslystna bland makter till besinning.

Men följden af att ingen stat kunde börja krig utan möta en förkrossande öfvermakt, skulle blifva ett varaktigt fredstillstånd och afväpning.

De Molinari vill bereda framgång åt sin plan genom att i de nämda landen bilda en förening, som skall värka för deras sammanslutning i här framstälda syfte.

Förslaget lär väl icke omedelbart leda till någöt praktiskt resultat. Men det eger i alla händelser den förtjensten att ha påpekat det stigande intresse, alla neutrala makter ega af att freden förblir ostörd. Detta intresse visar sig redan i den höga politiken genom det ifriga arbete, som vid ett krigsutbrott drifves af alla icke delaktiga makter att »lokalisera» kriget, d. v. s. inskränka det till så få deltagare och till så litet område som möjligt. Detta de neutrales fredsintresse varder år efter år en mäktigare faktor i politiken.

Härvid bör ock bemärkas, att allt flere stater komma i den ställning, att de af sig själfva bilda en »de neutrales liga». De hafva vunnit de mål, de länge med vapen och diplomati eftersträfvat. De äro — för att bruka furst Bismarcks uttryck — »mätta» och eftersträfva intet mera. Sådana stater äro Tyskland och Italien, efter tillkämpad enhet, samt Ungern, sedan det vunnit sin frihet.

*

Imellertid är därmed icke sagdt, att betydelsefulla *krigsorsaker* saknas i Europa.

I den förut nämda uppsatsen af den rättslärde rysssen Kamarowski belyses detta förhållande med vetenskaplig reda och klarhet.Beträffande Tyskland, säger han, har detta land i väsentlig mån förvärkligat sin nationella enhet och därigenom nått ett berättigadt mål, men tillika gjort sig skyldigt till tvänne allvarsamma kränkningar af den internationella rättens grundsatser: »det har fört kriget mot Frankrike med en obeveklig och alldeles onödig stränghet, och det har frånryckt denna stat *Elsass och Lothringen*.»

I sist nämda hänseende söker man visserligen rättfärdiga sig med att dessa båda provinser fordom tillhört Tyskland och att det är absolut nödvändigt för detta land att skaffa sig militäriska garantier mot möjligheten af nya anfall från Frankrikes sida.

Kamarowski visar ohållbarheten af båda dessa skäl. Om folken städse blott skulle blicka tillbaka till det förflutna och sträfva att återställa gamla förhållanden, skulle de aldrig kunna grundlägga en varaktigare och rättvisare tingens ordning i det närvarande. Hvad som här bör vara afgörande är, att i dessa olyckliga provinser sympatierna hos befolkningens stora flertal äro afgjordt på Frankrikes sida.

Besittningen af Strassburg och Metz har ej allenast icke gifvit Tyskland den förespegladetryggheten, utan den har tvärtom alltsedan 1871 tvungit detta land att lefva i en ständig oro, att hålla en ofantlig armé på benen och att uttömma sina sista resurser på byggandet at fästningar. Denna besittning förlamar vidare tyska folkets handlingskraft i både den yttre och den inre politikens alla frågor. Lika så litet afundsvärd är Frankrikes ställning, hållet i ständig spänning genom känslan af den orättvisa, som tillfogats det samma, och genom åtrån efter vedergällning. Kan man väl vid detta dödliga hat mellan två af Europas mest civiliserade folk tänka på någon varaktig fred i Europa? Och hvad kunna väl dessa folks regeringar uträtta, om de icke tänka på att upprycka det onda med rötterna?

Kamarowski föreslår trenne olika lösningar af den elsass-lothringenska frågan. En europeisk kongress skulle kunna reglera dessa provinsers öde genom att dela dem så, att t. ex. Elsass blefve slutligt förenadt med Tyskland och Lothringen med Frankrike, eller genom att konstituera dem i två eller flere kantoner, som skulle förenas med Schweiz, eller ändtligen genom att låta dem blifva en fri och själfständig stat, som egde att själf välja styrelseform, men med det uttryckliga vilkor,att denna stat neutraliserades, att dess fästningar slopades och att dess själfständighet ställdes under Europas samfälda garanti. Det kunde vara tämligen likgiltigt för Europa, hvilken af dessa tre utvägar valdes; därför borde valet öfverlemnas åt Elsass-Lothringens invånare själfva. De skulle bestämma däröfver genom en folkomröstning under full trygghet mot all obehörig påtryckning från fransk eller tysk sida.

Detta gäller naturligtvis i lika hög grad om det danska Sönderjylland, som Tyskland genom ett groft brott mot folkrätten frånröfvat Danmark, och att författaren ingenting nämner om detta fall, lär väl bero därpå, att han icke anser det innebära någon krigsfara.

*

Desto mer finner Kamarowski detta vara fallet med den *orientaliska frågan*.

Denna är ännu mera hotande än den elsass-lothringenska. Allt sedan slutet af förra århundradet har det turkiska riket genom sina inre förhållanden varit dömdt att sönderfalla, och dess slutliga upplösning är endast en tidsfråga. Hvad som mest fördröjer dess fall är svårigheten att lösa frågan om hvad som skall göras med dess kvarlåtenskap.Den enda förnuftiga och rättvisa lösningen är att låta de fordom af turkarne underkufvade kristna folk, som utgöra det stora flertalet af befolkningen i den europeiska delen af Turkiet, bilda själfständiga stater. Men mångfaldiga orsaker hindra organisationen af dessa folks politiska lif, bristen på politisk mogenhet till följd af långvarig träldom, afunden dem imellan och inflytandet af stormakterna, hvilka under hvarjehanda förevändningar draga fördelar på bekostnad af dessa folk, som de föregifva sig skydda, och söka göra dem till

sina vasaller.

Ryssland har utan tvifvel mest bidragit till dessa folks frigörelse och till åstadkommande af de nu varande sakernas ordning, nämligen att Serbien och Rumänien från vasallstater under Turkiet förvandlats till självständiga stater och att Bulgarien i stället för att vara turkisk provins endast står i ett löst vasallförhållande till Turkiet.

Det är, anmärker författaren, icke alldeles utan skäl ryssarne anklaga sina sydslaviska bröder för otacksamhet. Men, tillägger han, Ryssland bär till en del äfven skulden därför. Det har nämligen stundom visat en afgjord benägenhet att vilja påtvinga dem sina principer och sina politiska former och att ställahela deras inre lif under sitt förmynderskap. Denna Rysslands politik förtjenar att klandras från synpunkten af den självständighet, som med rätta tillkommer hvarje stat, men äfven ur synpunkten af Rysslands eget väl förstådda intresse. Genom en sådan politik kan nämligen detta land endast förråda sin slaviska mission, skapa åt sig mer än ett nytt Polen och på ett konstladt sätt förflytta sin politiska makt från norr till söder, därmed beröfvande sig sin nationella styrka.

Vidare skildrar Kamarowski Englands och Österrikes egennyttiga planer med afseende på Balkanhalfön.

Dessa planer äro ännu mera motbjudande för denna halfös kristna befolkning än Rysslands, med hvilket sist nämda rike de åtminstone äro förenade genom blodsförvandtskap och gemensam religion. England och Österrike söka att locka dessa befolkningar till sig genom utsigten till liberala institutioner och ett större materielt välstånd; men de kunna draga in dem i sitt nät endast till priset af deras nationella och andliga oberoende. Och afunden mellan dessa makter, som hvar för sig vilja draga fördelar af eller slå under sig det sönderfallande Turkiets kvarlåtenskap — Ryssland å ena sidan, Österrike och Englandå den andra — hotar ständigt Europas och världens fred.

Dessa faror, som K. i afseende å England synes öfverdrifva, skulle kunna undanrödjas, om man blott ville bekväma sig till att låta i fråga varande folk tillhöra sig självfva.

Sedan Österrike utfört den uppgift, som Berlinkongressen gaf det — att tills vidare öfvertaga Bosniens och Herzegowinas styrelse och förvaltning — borde det draga sig tillbaka från dessa provinser, hvilkas befolkningar borde självfva få genom en allmän omröstning bestämma öfver sitt öde, antingen de nu komma till det resultat, att Bosnien skulle förenas med Serbien och Herzegowina med Montenegro eller förhållandena ordnades på något annat sätt. Allt hvad Österrike med skäl kunde göra anspråk på vore den fria sjöfarten på Donau och i sunden (Bosporen och Dardanellerna). Därmed vore ock dess värkliga intressen i dessa trakter tillgodosedda.

De kristna stater, som bildat sig på Balkanhalfön vid sidan af Turkiet, äro Grekland, Rumänien, Serbien, Montenegro och Bulgarien. Det sist nämda befinner sig ännu i vasallförhållande till Turkiet, men har samma rätt till fullständigt oberoende som sina grannar. Det är tydligen dessa staters bestämmelse att delaåterstoden af europeiska Turkiet, hvars befolkning ju till sitt vida öfvervägande flertal utgöres af sydslaver och greker. Men olyckligtvis synas de ännu föga begripa denna sin uppgift, ty de lefva i ständig afund sins imellan. Alla dessa stater äro ännu blott i sin början. De ha på långt när icke ännu erhållit sina naturliga gränser. Ett stort antal greker och bulgarer står ännu under Turkiets omedelbara herravälde. Det skulle vara en förspild möda att vilja gissa, huru många småstater skola uppstå på Turkiets ruiner och hvilken politisk form de skola ikläda sig. Bäst vore det för dem, anmärker författaren, att organisera sig i ett eller flere statsförbund med förbehåll af inre självstyrelse för alla de småstater, af hvilka dessa förbund utgöras.

Europa bör — ur den internationella rättens synpunkt — vaka öfver 1) att folken på Balkanhalfön icke blifva ett byte för någon främmande makt; 2) att de icke få inkräkta på hvarandras oberoende; 3) att deras utveckling så vidt möjligt går en fredlig och laglig väg; 4) att de dela Turkiets arf på ett fullt rättvist sätt, så att deras politiska gränser uppdragas enligt befolkningarnas önskningar och intressen; 5) att de självfva icke göra något intrång på andra staters områden och att deerkänna alla den internationella rättens grundsatser.

En europeisk kongress skulle genom att medvärka till ett sådant ordnande af förhållandena på Balkanhalfön i hög grad bidraga till undanrödjande af krigsorsaker i Europa och göra sig väl förtjent om frihetens och civilisationens sak.

Grekland skulle erhålla alla öarna i Arkipelagen samt Kandia och Cypern. Macedonien skulle efter nationalitetsförhållandena delas mellan Grekland och Bulgarien. De naturliga gränserna för det sist nämda vore Donau på ena sidan, Arkipelagen på den andra. Konstantinopel skulle antingen blifva hufvudstad i ett bulgariskt rike eller ett sydslaviskt statsförbund eller ock en fri stad med ett litet självständigt områdeEnligt ett förslag af en gammal diplomat, skulle sultanen beredas en liknande ställning i Konstantinopel, som påfven fått i den romerska vatikanen. Sultanen skulle sålunda göras oskadlig för Europa, medan han fortfore att vara »de troendes herskare» i Asien (La question d'Orient devant l'Europe democratique. Paris, E. Dentu, libraire, 1886).. Befästningarna på Bosporens och Dardanellersundets stränder skulle

slopas. Båda sunden skulle vara öppna för alla nationers sjöfart.

Efter att hafva försvunnit från de europeiska staternas antal skulle Turkiet lugnt fortsätta sin tillvaro i Asien.

*

Men härmed äro icke alla anledningar till krig aflägsnade från vår världsdel.

Vigtiga sådana finnas i *förhållandet mellan England och Ryssland.* De äro förnämligast två, säger Kamarowski.

Den första är olikheten i politisk styrelse. Till följd af denna olikhet sympatiserar England öfverallt med de liberala institutionerna på europeiska fastlandet, medan Ryssland betraktar sig såsom det förnämsta stödet för den obegränsade monarkiska makten och de konservativa grundsatserna. Men otvifvelaktigt skall Ryssland förr eller senare med en fasthet och följdriktighet, som hit intills saknats, beträda de politiska reformernas väg, och då skall denna motsats utjämnas.

Den andra orsaken är de båda makternas olika intressen i den orientaliska frågan. Men om denna löses på det sätt, som författaren föreslagit, genom att Balkanhalföns samtligafolk få bilda självständiga stater under Europas samfälda hägn, skall äfven denna anledning till strid varda undanröjd och Ryssland icke häller behöfva hota Indien. Det ligger ej i Rysslands sanna intresse att utvidga sig vidare i Asien öfver öknar och ödemarker och i oändlighet lägga under sig fiendligt sinnade folk. Det skall utan tvifvel komma till insigt därom.

De båda rikenas områden och gränserna för deras inflytande äro redan utstakade af de historiska förhållandena. Största delen af södra Asien beror mer eller mindre af England. Hela norra och mellersta Asien tillhör Ryssland. Ryssland och England hafva i Asien en gemensam uppgift — att främja den kristna civilisationens framsteg. Hvartdera har i detta hänseende sin särskilda kallelse.

Äfven i *förhållandet mellan Ryssland och Tyskland* finnas ju farliga brännämnen, som imellertid genom klokhet å båda sidor utan svårighet måste kunna aflägsnas.

Mer än någon annan makt har Ryssland främjat Tysklands enhet och maktställning. Med undantag af striden mellan kejsarinnan Elisabeth och konung Fredrik II rådde ständigt ett vänskapligt förhållande mellan Preussen och Ryssland. Så under Fredrik II ochKatarina II. Så under Preussens, kamp mot Napoleon I. Vänskapen mellan Alexander II och Vilhelm I möjliggjorde krigen 1866 och 1870—71. Det hohenzollernska huset, som aldrig varit någon vän af folkfriheten, drogs till Ryssland genom sin hängifvenhet åt de konservativa idéerna och enväldet.

Men sedan Preussen nått sitt mål — att vara den ledande makten i Tyskland — har det kommit i ett allt mera spändt förhållande till Ryssland.

En bland orsakerna härtill har varit de tvister, som framkallats af de ekonomiska frågorna i allmänhet och tullfrågorna i synnerhet.

Härtill kommer ytterligare upphetsandet af den allmänna meningen genom tidningspressen. Den politiska pressens uppgift, säger Kamarowski, borde i våra dagar mer än någonsin vara att tjena fredens sak. Ty värr gör den det alls icke. Med få undantag bidrager den mycket till att underblåsa och gifva näring åt nationalhatet och egga till fiendskap mellan Europas stater. Dess förnämsta organ ha till större delen mycket trång synkrets. En del af dem skötas blott som affärer, afsedda att skaffa aktieegare den största möjliga utdelning. De bästa bland dem försvara medytterlig ensidighet sitt lands intressen. Sällan röja de någon blick för de stora, rent mänskliga

intressena. Sålunda är den politiska pressen till mycket stor del en orsak till det ömsesidiga misstroende och hat, som hindrar Europas nationer att komma till det af alla så lifligt önskade fredliga tillståndet. Man öppne på en slump hvilken som hälst af de stora tidningarna — hvilka sällsamma meningar angående den internationella rätten finner man icke där; hvilken dumdryghet i omdömen, och när det är fråga om fäderneslandets så kallade arffiende, hvilka rent hedniska åsigter om underkufvande och förstörelse.

En väsentlig orsak till spänningen mellan Ryssland och Tyskland är slutligen deras ställning till den slaviska frågan. Om det ej kommer till en tillfredsställande lösning på fredlig väg af denna fråga, förestå många förvecklingar, i hvilka Ryssland oundvikligen måste blifva indraget.

Här ha vi först den polska frågan. I våra dagar kommer Ryssland genom händelsernas makt mer och mer in i sin historiska uppgift — slavernas befriande och förenande. Men denna uppgift står i uppenbar motsägelse till den politik, som fått sitt uttryck i Polens delning.Rysslands framtidspolitik måste blifva främjandet af ett förbund af alla slaviska folk. Dess sanna uppgift kan icke vara att underkufva eller undertrycka någon slavisk nationalitet, utan fastmer att befria dem alla. Befria dem från hvad? Från turkarnes och tyskarnes ok. I fråga om de förra är en stor del af detta arbete undangjord. Gent imot tyskarne måste Ryssland ha i sigte icke återställandet af den slaviska rasens omtvistade och sedan lång tid utplånade gränser, hvilka den i striden mot germanerna förlorat, men väl det att understödja organiserandet af nya statskroppar af slaviska folk och återuppväckandet af dem af dessa folk, som ännu icke äro helt och hållet döda.

Författaren vill därför, att Polen skall återställas genom Rysslands egen åtgärd. Dock måste det ej göra anspråk på sina gränser före 1772 (d. v. s. på besittningen af Litthauen). En gång upptaget i ett slaviskt förbund, skall det icke mera vara ett hot för någon, men det skall tjena till ett bålverk mellan Ryssland och Tyskland.

Den slaviska frågans lösning måste, enligt författarens öfvertygelse, medföra den österrikiska monarkiens sönderfallande. De tyska delarne däraf skola sannolikt uppgå iTyskland. Triest och Sydtyrolen skola tillfalla Italien. Österrikes slaviska provinser skola blifva erkända såsom själfständiga och antingen förena sig med det slaviska förbundet på Balkanhalfön eller bilda en särskild stat. Förhållandena i Böhmen bli svårast att ordna, emedan en del af landet är tysktalande. Men såsom varande ett slaviskt land bör det i intet fall i sin helhet utlemnas till tyskarne. Afven Ungern skall återvinna sitt oberoende, men måste å sin sida erkänna Kroatiens frihet. Befolkningarna i de olika delarne af den nu varande österrikiska monarkien skola själfva få förfoga öfver sitt öde; och i allas intresse skall en europeisk kongress sammankallas för att upprätthålla den allmänna freden och hindra en nationalitet att undertrycka eller uppsluka en annan.

*

Men då professor Kamarowski här och annorstädes i sin afhandling förordar *kongresser,* menar han därmed icke dessa församlingar af diplomater, hvilka man nu tillägger detta namn.

De skola, säger han, vara värkliga internationella organ, som hafva till uppgift atttjena icke politikens vacklande och motsägande intressen, utan rättens stränga grundsatser. De skola så troget som möjligt gifva ett uttryck åt samtidens rättsmedvetande. De kunna blifva ständiga institutioner och såsom sådana medvärka till internationella reformer, t. ex. en gradvis fortgående afväpning af staterna och folkrättens kodificerande, d. v. s. de särskilda folkrättsliga reglernas och grundsatsernas ordnande och sammanförande till gemensam lag för alla civiliserade nationer.

I sist nämda hänseende värkar förnämligast »Föreningen för reform och kodificering af folkrätten», grundad i Brussel den 10 oktober 1873 och till väsentlig del bestående af nationernas ypperste rättslärde.

Denna förening, som årligen sammanträder till folkrättsliga möten i olika delar af Europa, upptager till vetenskaplig behandling äfven detta ständigt växande material, som bildas genom dessa mellanfolkliga kongresser med olika ändamål, hvilka nu mera ofta sammanträda här och hvar i den civiliserade världen — från senaste tid exempelvis post- och telegrafkonferenserna; sjörättskongressen i Washington, representerande 21 särskilda stater, med uppgift att utarbeta ett samfolkligt reglemente för signaler till förekommande

afsammanstötningar; afrikanska konferensen i Brüssel, bestående af representanter från de flesta europeiska makter, med ändamål att öfverlägga om bästa medlen att civilisera Afrika, utrota slafhandeln och begränsa spritexporten;I nordamerikanska kongressen har mr Blair väckt förslag om att hålla en internationel konferens i Washington till nästa år för att bilda en allians i syfte att undertrycka slafveriet och förbjuda införande af vapen och spirituosa i okultiverade länder. Vidare skulle vid denna förhandlas om upprättandet af skiljedomstolar till att afgöra internationella tvister samt om en allmän afväpning. järnvägsmötet i Lugnano för åstadkommande af likartad tidtabell och fraktberäkning för alla järnbanor på det europeiska fastlandet; Madridkonferensen för mellanfolklig öfverenskommelse om skydd för den industriella egendomsrätten; och framför allt den på kejsar Vilhelm den II:s inbjudan tillkomna arbetarekongressen i Berlin.

*

Medan på detta sätt de särskilda folkens önskningar och behof genom förhållandenas egen natur förgrena sig och växa ut till stora gemensamma intressen, sträfva fredsvännernaoaflåtligt för sitt klara mål — rätt framför våld.

Att teckna en historisk bakgrund för deras värksamhet vore nära nog det samma som att draga fram allt enande, väsentligt och bestående i folkens häfder, det vore att skrifva en berättelse om mänsklighetens välgörare i alla tider. En sådan uppgift föreligger icke här. Jag lemnar blott en kort antydan om vår tids organiserade fredsarbete.

Denna värksamhet uppstod närmast i anledning af de napoleonska krigen, som slutade genom freden i Paris, november 1815. Dessa krig hade djupt upprört många sinnen både i gamla och nya världen och väckt tankar på de kristna kyrkornas försumlighet att icke bestraffande framhålla krigens oförenlighet med Kristi lära.

I Amerika representerades detta tänkesätt af *d:r W. Ellery Channing* och *d:r Noah Worcesler;* hvilka redan 1814 satte fredsvännerna i rörelse för att organisera sig till gemensamma ansträngningar.

Ett fredssamfund bildades i Newyork, augusti 1815. Följande december grundades Ohios fredssamfund (Ohio Peace Society). Massachussets (Bostons) fredsförening bildades i jan. 1816, under det liknande samfund upprättadesi Rbode Island och Maine 1817. Dessa sällskap förenade sig 1828 med Sydcarolinas och bildade »American Peace Society» med hufvudsäte i Boston, hvilken förening ännu utöfvar en liflig värksamhet. En förening bildades också i Filadelfia 1816, som 1868 följdes af »världsfredsföreningen» (Universal Peace Union).

År 1814 kallade en nitisk människovän, mr *Wm. Allen*, medlem af kväkarnes samfund, till sitt hem i *London* ett antal personer för att grunda en fredsförening. Man kunde icke genast blifva enig om bästa sättet, och förslaget hvilade för en tid. Men 1816, sedan fredsslutet blifvit undertecknadt, sammankallade mr Allen, tillika med sin vän och religiöse meningsfrände mr *Josef Tragelles Price,* åter sina vänner och lyckades bringa till stånd den *engelska fredsföreningen* (Peace Society).

Första upphofvet till dess bildande är att söka hos *Kväkarnes samfund*, hvilket alltid burit ett troget vittnesbörd om kristendomens fredsidé. Men grundläggarne hörde icke uteslutande till detta samfund. Somliga voro medlemmar i engelska högkyrkan och andra trossamfund.

Som grund för sin värksamhet antog föreningen den stora principen, att »krig är stridande mot kristendomens anda och mänsklighetens sanna intressen.» Hon har ständigtstått öppen för alla trosbekännelser. En af hennes första stadganden var, att »samfundet skall bestå af personer af hvarje stånd, hvilka vilja förena sig till främjande af fred på jorden och människorna en god vilja». Hon har städse varit en internationel förening. Allt ifrån början har hon framhållit önskvärdheten af att så vidt möjligt bringa äfven andra nationer inom kretsen af sitt inflytande.

Bland det första, som föreningens grundare utförde, var att öfversätta sina vigtigaste skrifter på franska, tyska, spanska och italienska.

Strax efter 1816 företog mr J. T. Price, den mest nitiske af grundläggarne, en resa till *Frankrike* för ätt vinna anslutning och medvärkan bland kristne män och människovänner i detta land.

Åtskilliga hinder reste sig här i vägen vid upprättandet af en organisation, som skulle hafva freden allenast till sitt

syfte. Denna svårighet undanröjdes imellertid genom stiftandet af »Samfundet för kristen moral» (La Société de Morale Chretienne), som till sitt mål hade tillämpandet af kristendomens läror på sociala frågor. Detta samfund egde bestånd under mer än ett fjärdedels århundrade och räknade som medlemmar många framstående fransmän. Dess förste president var hertigenaf Rochefaucauld Liancourt, dess andra var dennes son, markisen med samma namn. Andra ledamöter voro Benjamin Constant, hertigen af Broglie, de Lamartine, Guizot, Carnot, Duchâtel m. fl. Fredens främjande var ett af målen för detta samfund.

En gren häraf bildades i *Genève*, under ledning af grefven af Sellon.

Med båda dessa sällskap underhöll den engelska moderföreningen en nära och liflig förbindelse.

Några år hade föreningen till sin tjenst en värksam man, mr *Stephen Rigaud*, som genomreste Frankrike, Tyskland, Belgien och Holland och höll föredrag i dessa land öfverallt hvar det var möjligt, utdelande skrifter och bildande komitéer och föreningar för fredssakens främjande.

Mellan åren 1848 och 1851 gjordes ett ännu kraftigare fredligt anfall på Europas fastland genom en räcka fredskongresser, som höllos i Brüssel, Paris och Frankfurt och hvilka bevistades af många hundra ombud från nästan alla land i Europa.

Detta krig för freden öppnades af sekreteraren mr *Henry Richard.* Åtminstone tjugu gånger besökte han europeiska fastlandet och talade där för fred och skiljedom i många,om icke de flesta af Europas större städer, såsom Paris, Berlin, Wien, Pest, Dresden, Leipzig, München, Frankfurt, Brüssel, Antverpen, Bremen, Köln, Haag, Amsterdam, Genua, Rom, Florens, Venedig, Milano, Turin o. s. v.

Dessa ansträngningar buro god frukt. Fredsvännerna började röra på sig; fredsföreningar bildades; nära vänskapsförbindelser ingingos, och personligt umgänge uppkom mellan fredens vänner i skilda land.

Detta gälde närmast *Frankrike*.

»Den mellanfolkliga fredsligan» (Ligue Internationale de la Paix) grundades där af *M. Frédéric Passy*. 1872 ändrades hennes namn till fredsvännernas franska förening (Société Française des Amis de la Paix). Detta namn behöll hon, till dess hon sammanslogs med det internationella skiljedoms- och fredsförbundets komité i Paris (Comité de Paris de la Fédération Internationale de 1'Arbitrage et de la Paix), hvilken grundades af mr Hodgson Pratt 1883. Den nya föreningen, som bildades af de sammanslagna, bär namnet »den franska föreningen för skiljedom mellan nationer» (Société Française de l'Arbitrage entre Nations).

»Den mellanfolkliga freds- och frihetsligan» (Ligue Internationale de la Paix et de laLiberté) bildades i *Genève* redan 1867 af *M. Charles Lemonnier*. Under denne gamle fredskämpes kraftiga ledning har detta sällskap génom sin värksamhet för främjandet af idén om »Europas förenta stater» ständigt sökt på ett praktiskt sätt arbeta för sitt mål — fred och frihet.

Sist nämda år bildades äfven »Afväpningsligan» (Ligue du Désarmament) och »Fredsunionen» (Union de la Paix) i Havre.

Men den märkligaste tilldragelsen på detta område samma år var det frivilliga utbyte af vänskapliga adresser och hälsningar mellan arbetare i Frankrike och Tyskland, som ledde till bildandet i Biebrich vid Rhen af en *förening af franske och tyske arbetare*.

Såsom följd af ett besök af mr Richard bildades tre år senare, den 8 september 1870, i Haag *Holländska fredsföreningen* af van Eck och andra. Senare under samma år uppstodo åtta eller tio sådana föreningar i Haag, Amsterdam, Tivolle, Groningen och andra platser. En af dessa, »Kvinnornas fredsförening» i Amsterdam, under fröken Bergendahl, förtjenar nämnas för dess framskjutna ställning. År 1872 kallades detta sällskap »Fredsföreningarnas nationalunion i Holland», och 1873 »Nederländernas fredsliga». Dess nu varandebenämning är »Det allmänna nederländska fredsförbundet» (Algemeen Nederlandsch Vredebond). I sjutton år var *Geo.*

Belinfante dess outtröttlige sekreterare. Han dog 1888 och har efterträdts af C. Bake i Haag.

År 1871 bildades »*Fredsvännernas belgiska förening*» i Brüssel och samtidigt med denna en lokalförening i Verviers. Senare den 15 april 1889 grundades den belgiska afdelningen af det mellanfolkliga skiljedoms- och fredsförbundet (Fédération Internationale de l'Arbitrage et de la Paix, Section Belge) under ordförandeskap af *M. E. de Laveleye*.

Engelska moderföreningen har under tre fjärdedels århundrade användt alla de medel, genom hvilka en offentlig fråga kan främjas. Medels föredrag och offentliga möten; genom spridande af skrifter och flitigt begagnande af pressen; genom adresser till folken; petitioner till regeringarna; motioner i parlamenten; medels inrättande af söndags- och andra skolor; genom att värka på religiösa samfund, prester och lärare; genom förbindelser och sammankomster med fredsvännerna i andra land; på alla praktiska sätt har hon sökt att värka för sitt mål.

Först och främst har hon framhållit skiljedom som medel mot krig, det slutligaupprättandet af en internationel lag och en folkdomstol och indragning så småningom af stående arméer; under det hon aldrig underlåtit att höja sin röst mot de krig, i hvilka England och andra land varit invecklade. På en allmän mellanfolklig fredskongress, som på föreningens föranstaltande hölls i London 1843, beslöts sända en adress »till den civiliserade världens regeringar», som allvarligt manade dem att beakta skiljedomsprincipen och yrkade på dess antagande. Denna adress öfverlemnades till fyrtiofem regeringar. Genom en deputation till makterna å kongressen i Paris 1856 lyckades föreningen, såsom förut är antydt, förmå dem till erkännande af skiljedomsprincipen o. s. v.

Från sin början hafva de engelska och amerikanska fredsföreningarna arbetat sida vid sida i broderlig endrägt.

Det finnes nu mer än *fyrtio fredsföreningar i Amerika*. Utom de redan nämda, nämligen »American Peace Society» och »Universal Peace Union», äro de förnämsta:

»Den kristliga skiljedoms- och fredsföreningen» (Christian Arbitration and Peace Society), Filadelfia; »Den nationella skiljedomsligan» (National Arbitration League), Washington; »De amerikanska vännernas (kväkarnes)fredsförening» (American Friends' Peace Society) för Indiana och Ohio, grundad den 1 december 1873; och »Den mellanfolkliga lagkomitén» (International Code Committee), Newyork, hyars president är *David Dudley Field*.

Den 25 juli 1870 grundades de *Engelske arbetarnes fredsförening* — nu kallad den mellanfolkliga skiljedomsligan (International Arbitration League) — af medlemmarne i »reformligan», en stor organisation af arbetare i London. Tvä vår senare hade hon under mr *W. R. Cremers* skickliga ledning väl organiserade lokalföreningar öfver allt i landet och nära hundra nitiske ledare i olika städer. Snart därefter vardt mr Cremer parlamentsledamot, och som sådan har han blifvit i tillfälle att gagna fredssaken på många sätt, t. ex. såsom nitisk deltagare i den tolfmannadeputation till Förenta staternas president, som närmare omtalas i början af denna skrift.

I april 1874 bildades *Kvinnornas hjälpförening* (Ladies' Auxiliary of the Peace Society). Denna fortfor att värka i samband med den engelska moderföreningen till 1882, då en söndring inträdde. En del af medlemmarne samlade sig åter till en hjälpförening, hvilken nu kallas »Local Peace Association Auxiliary of the Peace Society» och hartretiotre underföreningar blott i England. Den andra delen bildade »Kvinnornas freds- och skiljedomsförening» (Women's Peace and Arbitration Association).

Under tiden gjordes stora framsteg på fastlandet.

I *Italien* hade redan 1878 bildats en »Freds- och broderskapsliga» af *signor E. T. Moneta*.

En *arbetarefredsförening* bildades i Paris 1879 af *M. Desmoulins* m. fl. under namn af Société des Travailleurs de la Paix.

I slutet af år 1882 bildades i København *Dansk fredsförening* eller Foreningen til Danmarks Neutralisering, hvars ordförande är folketingsmannen *Fredrik Bajer* och hvilken har tjugufem lokalföreningar i Danmark.

Denna förenings ändamål är, enligt den 4 aug. 1890 ändrade stadgar, att värka för,

a) at der tilsikres Danmark en af Europa anerkjendt vedvarende Neutralitet i Lighed med Svejts og Belgien;

b) at der afsluttes vedvarende Voldgiftstraktater mellem Danmark og andre uafhængige Stater, først og fremmest de to andre nordiske Riger; og

c) at det nordslesvigske Spørgsmaal løses ad fredelig Vej, i Overensstemmelse med Grundsætningen om Folkenes Selvbestemmelsesret.Det finnes också i København en Kvindelig Fremskridts Forening med fru M. Bajer som ordförande, hvilken förening satt fredssakens främjande först på sitt program.

På ett möte af riksdagsmän våren 1883 bildades en *svensk fredsförening,* hvars »ändamål är att samvärka med det mellanfolkliga freds- och skiljedomsförbundet, som har sitt säte i London (The International Arbitration and Peace Association), arbeta för bevarande af ferd mellan folken och bildande af en internationel skiljedomstol, under staternas samfälda hägn, till hvilken uppkommande tvister kunde hänskjutas.» Föreningens förste ordförande var doktor *S. A. Hedlund,* som länge värkat här i landet för spridande af kunskap om fredssträfvandena. Jämte Hedlund nämna de svenske fredsvännerna bl. a. C. A. Adelsköld, C. Anderson, F. T. Borg, P. Borgh, A. Gumælius, A. Hansson, J. Jonasson, J. M. Omberg, L. O. Smith, C. Sundblad, E. Wavrinsky och J. B. Westenius såsom värksamme främjare af föreningens syften.

Samma år (1883) grundades en *norsk fredsförening,* som imellertid, likasom den svenska systerföreningen under de senare åren, lefvat ett skenlif.Detta torde i väsentlig mån bero af bristande intresse från de bildade klassernas sida.

De äro i allmänhet antingen likgiltiga eller fiendtliga — likgiltiga, emedan de af obekantskap med ämnet anse det organiserade fredssträfvandet fantastiskt och ofruktbart, — fiendtliga, emedan de i detta sträfvande se ett hinder för det nationella värnets stärkande med ökad krigsmakt. Särskildt beträffande Norge synas dock på senaste tid andra tänkesätt börja att göra sig gällande.

I *Frankrike* förstärktes fredsföreningarna af den 1884 af *M. Godin* grundade Sociéte de Paix et d’Arbitrage de Familistère de Guise (Aisne). Godins värksamhet har omfattat ej mindre än fyrtiotvå departement i Frankrike. Äfven bör nämnas »Samfundet för broderligt bistånd och sociala studier» (Société d’Aide Fraternelle et d’Etudes Sociales); »Föreningen för fred genom uppfostran» (Société de la Paix par 1’Education), Paris; »Fredsvännernas förening i Clermont-Ferrand»; »Det allmänna broderskapet» (La Fraternité Universelle), Grammond, Canton de Saint-Galmier (Loire); samt »De unga fredsvännernas förbund» (Association dea Jeunes Amis de la Paix), Nîmes.Det mellanfolkliga freds- och Skdjedomsför-bundet för Storbritannien och Irland grundades 1880.*

* Förbundets program.

Grundsatser:

Förbundet grundar sig på erkännandet af ömsesidig aktning och rättvisa nationerna imellan och på den mellanfolkliga rättens omfattande grundsatser, hvilkas allmänna antagande skall leda till att man låter skiljedom träda i stället för krig.

Förbundet är oberoende af hvarje religions-bestämmelse och politiskt parti och uttalar hvarken . någon mening om eller söker invärka på de bestående styrelseformerna.

Syften:

1. Att framkalla och leda en allmän upplyst 'mening till förmån för krigets afskaffande.

2. Att förena frédsvännerna i alla land till främjande och understödjande af praktiska åtgärder för nämda ändamål.

3. Att arbeta för en varaktig befrielse från den nationella väpningens förkrossande börda.

4. Att främja skiljedom i stället för krig.

5. Att söka få till stånd en mellanfolklig lagbok och en mellanfolklig domstol för fredligt biläggande af tvister mellan nationer.

6. Att sörja för afslutandet af mellanfolkliga fördrag i föregående syften.

7. Att, när orsaker till missämja förekomma, vidtaga särskilda åtgärder för att undan-

kDetta förbund, med hvilket de skandinaviska föreningarna närmast skulle sam värka, har fått en värdig ordförande i mr Hodgson Pr att Denne mans begåfning och outtröttliga nit har gjort honom till en utmärkt ledare af fredsrörelsen, hvaråt han helt egnat sitt lif.

Hans värksamhet har utsträckts till fastlandet och där medfört goda frukter.

Bland andra har han lyckats grunda fredsföreningar Stuttgart och Frankfurt am Main, samt en förbundskomité i Buda Peath, äfvensom i Rom: »Föreningen för skiljedom och fred

mellan nationerna» (Associaziona par 1'Arbi-trato e la Pace tra le Nazione), hvars president är hans excellens ^luggiero Bonghi; samt i Milano: »Lombardiska föreningen för fred och

rödja dem och återställa sämjan mellan de intresserade nationerna.

Personer, som gilla dessa grundsatser och syften och årligen lemna bidrag till förbundets kassa, skola vara dess medlemmar.

Medel:

För uppnåendet af dessa syften skall förbundets komité vidtaga åtgärder för att öfver allt i Europa och Amerikas Förenta Stater bringa till stånd föreningar, liknande denna, hvardera oberoende af de andra, under det att de samvärka med förbundet och antaga, så vidt möjligt är, enahanda arbetsplan.mellanfolklig skiljedom», (Unione Lombarda per la Pace e l'Arbitrato Internazionale).

Under de tre senaste åren ha fredstankarne vunnit storartad framgång i Italien. Rörelsen har icke inskränkts till någon särskild samhällsklass, icke till något visst politiskt eller religiöst parti, utan har utbredt sig lika bland alla.

Hösten 1888 utfärdade »Italienska frihets-o ch fredsligans» centralkomité en skrifvelse, hvari den protesterar mot hvarje krig med Frankrike. Centralkomitén, som bland sina medlemmar räknar senatorer, deputerade och många äf Garibaldis forna stridskamrater, yttrar bland annat:

»Ligan uppmanar alla italienare, unga och gamla, män och kvinnor, boklärde industriidkare och arbetare, att förena alla sina krafter för det stora fredsarbetet, för att göra ett slut på krigiska rustningar, som äro ett värkligt förderf för alla folk.»

Under 1889 höllos flere betydande fredskongresser.

I Milano sammanträdde en sådan kongress första gången den 13 januari, representerande två hundra föreningar i Frankrike, Italien och Spanien, och andra gången den 28april, då femtiofyra italienska sällskap voro representerade.

Åtta dagar efter det första Milanomötet, den 20 januari, egde ett liknande möte rum i Neapel, bevistadt af tre tusen personer och uttryckande fem hundra föreningars samfälda mening.

Slutligen hölls den 10—14 maj en kongress i Rom, representerande tretionio fredsföreningar, under f. ministern Bonghis ordförandeskap. Församlingen uttalade den önskan, att regeringen måtte finna något sätt att minska krigsbördorna genom internationella öfverenskommelser, likasom man redan ordnat ekonomiska, vetenskapliga och till den allmänna helsovården hörande frågor. Därpå utnämdes en komité, bestående af sex senatorer och deputerade, som skulle föra fredssaken vidare framåt.

Det särskildt kännetecknande för dessa italienska fredskongresser är en djupgående motvilja för trippelalliansen, hvilken förklaras som en ständig krigsfara, och i sammanhang därmed en liflig åstundan att komma i ett godt förhållande till Frankrike.

*

Vägen dit går genom ökade fredliga förbindelser. Detta stod klart i synnerhet för Romamötet, som äfven hade att förbereda italienarnes deltagande i fredskongresserna i Paris sommaren 1889.

Dessa kongresser utgjorde en del af den stora revolutionsfesten, detta folkens förbrödringsmöte, som, enligt presidenten Carnots invigningsstal, »skall befordra tillkomsten af den tid, då nationernas hjälpkällor och arbetets utbyte skola helgas blott åt fredens värk.»

Den ena församlingen, *världsfredskongressen* (23—27 juni), bestående af representanter för fredsföreningarna i Europa och Amerika, hade bl. a. till uppgift att yttra sig om vissa allmänna grunder för skiljedomsidéns genomförande. Särskildt framhölls och betonades här, att skiljedomsprincipen bör vara en af grundlagarne i hvarje statsförfattning.Denna grundsats är redan på väg att vinna tillämpning genom det förslag till republiken Brasiliens författning, som blifvit godkändt af den nya fristatens styrelse och enligt hvilket regeringen icke får börja krig, utan att förut ha vädjat till skiljedom.

Innan mötet åtskildes, blef det beslutadt, att nästa världsfredskongress skulle sammanträda i London 1890.

Den andra församlingen, en »*interparlamentarisk konferens*» (29—30 juni), som bestod uteslutande af lagstiftare från många land, hade att uttala sig mera bestämdt om värksamma åtgärder, enkanneligen om bästa sätten att få till stånd skiljedomstraktater mellan vissa stäter och statsgrupper.

*

Med denna interparlamentariska konferens, detta mellanfolkliga riksdagsmannamöte, stå vi vid början till en ny löftesrik organisation, närmast föranledd af det kraftiga uppslag till samarbete mellan Amerika, England och Frankrike, hvarom jag talat i början af denna skrift.

Sedan deputationen för de 270 parlamentsledamöterna hösten 1887 fullgjort sitt värf i Amerika och där uppväckt en rörelse, som sedan utbredt sig öfver hela amerikanska världsdelen, sammanträdde engelske och franske folkrepresentanter till ett möte i Paris den 31. oktober 1888 och beslöto där å egna och flere hundra frånvarande kamraters vägnar, att ett möte med ledamöter af så många riksförsamlingar som möjligt skulle ega rum under världsutställningen 1889.

Beslutet värkstäldes. Den 29 juni sammanträdde i Paris ett hundratal riksdagsmänfrån Belgien, Danmark, England, Frankrike, Italien, Liberia, Nordamerikas Förenta Stater, Spanien och Ungern. Omkring fyra hundra ledamöter af olika riksförsamlingar hade uttalat sin anslutning till mötesplanen. Förhandlingarna leddes af Jules Simon. Mötet fattade flere betydelsefulla resolutioner, afseende skiljedomsidéns tillämpning. Därefter beslöts, att ett liknande sammanträde årligen skall ega rum i någon af de deltagande landens hufvudstäder, 1890 i London. Slutligen tillsattes en 40-mannakomité, som enligt sjette resolutionen skall vara »sammansatt af medlemmar af hvarje nationalitet, skall förbereda den följande konferensen, utfärda inbjudningar, samla nödiga pänningebidrag, och under mellantiden göra allt, som står i dess makt, för att undanrödja de missförstånd, som möjligen uppkomma, i det den, om det är nödvändigt, vänder sig till den offentliga meningen.»

På grund af denna komités inbjudning sammanträdde det andraParismötet med engelske och franske riksdagsmän den 31 oktober 1888 lär endast kunna betraktas som en förberedande åtgärd. mellanfolkliga riksdagsmannamötet i London den 22 och 23 juli 1890.Likasom till den kort förut (14 till 19 juli) äfvenledes i London sammanträdande andra världsfredskongressen — fredsföreningarnas centralförsamling — anslöto sig ett stort antal inflytelserike män af skilda nationaliteter till detta internationella lagstiftaremöte. Men då bland deltagarne i den först nämda konferensen, världsfredskongressen, ganska många voro riksdagsmän från de olika landen, så voro alla (med några få undantag), som deltogo i det mellanfolkliga riksdagsmannamötet, ledamöter af någon riksförsamling.

Denna andra »interparlamentariska konferens» i London 1890 räknade dubbelt så inånga deltagare som den första i Paris 1889 — riksdagsmän från Belgien, Danmark, England, Frankrike, Holland, Italien, Norge, Spanien, Sverge, Tyskland, Ungern, Österrike. Därjämte hade öfver 1,000 andre folkrepresentanter, som voro förhindrade

att deltaga i mötet, skriftligen tillkännagifvit sin anslutning. Bland dem märktes Gladstone, Clemenceau och tyska riksdagens vicepresident Baumbach äfvensom Crispi och Andrassy samt tre franske ministrar. I särskilda adresser uttryckte 94 italienske senatorer och deputerade samt 31 medlemmar af spanska cortes sina sympatier för kongressens arbete.Som ordförande tjenstgjorde förre lordkanslern lord Herschell.

Mötets vigtigaste beslut gick ut på att anbefalla alla civiliserade regeringar att inför skiljedomstolar framlägga alla internationella stridigheter, som kunna uppstå dem imellan.

Deltagarne förbundo sig att efter bästa förmåga arbeta för detta syfte i synnerhet i sina lands press och riksförsamlingar, på det att den allmänna meningen småningom måtte vinnas för saken.

Såsom ett första steg till förvärkligande af planen att bilägga internationella tvister genom skiljedom förordar konferensen, att i alla handelsfördrag samt i literära och andra konventioner intages en särskild klausul om deras utläggning och afgörande medels skiljedom.

Jämte öfriga resolutioner beslöts, att i hvarje land borde bildas parlamentariska utskott för inbördes rådplägning i mellanfolkliga angelägenheter.

Slutligen tillsattes en ständig interparlamentarisk komité på 30 personer, som skall utgöra en föreningspunkt under tiden mellan kongresserna.

Den tredje interparlamentariska kongressen hålles 1891 i Rom.Att dessa kongresser utgöras af folkvalde lagstiftare, däri ligger deras egentliga betydelse.

De tala till oss med en myndighet, som stödjes af millioner valmän i de särskilda landen. Och tyngden af deras ord kommer naturligen att ökas, i samma mån antalet medlemmar växer. Ännu representerar detta folkens parlament riksförsamlingarnas mindretal. En dag skall det kanske uttala samfälda flertalens mening. Det blir rättens dom öfver våldet.

*

I sträfvan för ett sådant mål gäller det att icke bli efter.

Fredsföreningarna borde allestädes samla sina krafter på att värka för val af nitiske fredsvänner till riksdagsmän och sedan genom pänningeunderstöd hjälpa dem att deltaga i de mellanfolkliga riksdagsmannamötena.

Ännu bättre vore naturligtvis, om ett sådant deltagande kunde främjas genom statsanslag.

I det hänseendet har *norska stortinget* föregått med ett exempel, som skall lända det till evärdlig berömmelse.Efter det dels ett sextiotal stortingsmän anslutit sig till den interparlamentariska föreningen och hrr Ullmann, Horst och Lund blifvit utsedde att representera dem å det mellanfolkliga riksdagsmannamötet i London 1890, och dels det förut omtalade skiljedomsförslaget antagits, beviljade stortinget den 2 juli nämda år, med 80 röster mot 29, ett resekostnadsanslag af 1,200 kronor till de tre ombuden vid Londonmötet.

Detta lär väl vara första gången i de europeiska fölkens lif, då något understöd af statsmedel kunnat vinnas för en sträfvan att bryta med det gamla Kainsystemet.

*

I Amerika kräfvas mindre ansträngningar.

Där synes en sådan brytning vara nära förestående.

Långt innan den stora väckelsen 1887 umgicks nu varande nordamerikanske utrikesministern *James G. Blaine* med planen att åvägabringa ett fredsförbund mellan alla självständiga stater i Norra, Mellersta och Södra Amerika. Han stod i spetsen för unionens utrikesstyrelse under Garfields korta presidentskap 1881. Redan då var han sysselsatt medden storslagna tanken. Till dess förvärkligande ville han inbjuda samtliga amerikanska stater att genom regeringsombud deltaga i en mellanfolklig kongress i Washington. Imellertid dog Garfield och Arthur blef president. Då afgick Blaine som utrikesminister. Men så snart han åter blifvit kallad till denna post, sedan

Harrison tillträdt presidentskapet, fortsatte han det afbrutna arbetet.

I juni 1888 godkände presidenten ett af kongressen antaget lagförslag, enligt hvilket presidenten bemyndigas att inbjuda alla amerikanska stater till en konferens, bestående af representanter för samtliga dessa staters regeringar, med uppgift att söka få till stånd en ständig skiljedomstol, som skulle afgöra möjligen uppkommande strider mellan dem, samt att åstadkomma lättare handelsförbindelser genom handelstraktater, lämpade efter de olika staternas behof, produkter och ekonomiska vilkor.

Inbjudning blef utfärdad och hörsammad af alla själfständiga stater i hela Amerika.

Den 1 oktober 1889 sammanträdde i Washington dessa staters representanter till en rådplägande församling, kallad *Panamerikanska kongressen.* Mr Blaine utsågs till ordförande. Under hans ledning företogokongressmedlemmarne till en början en rundresa genom den nordamerikanska unionens samtliga stater, som pågick i 40 dagar. Därefter egde förhandlingarna rum i Washington till den 18 april 1890.

Frukterna af kongressens värksamhet angående gemensamma intressen i handel och samfärdsmedel m. m. kunna endast småningom visa sig, då åtskilliga af dessa ärenden äro af invecklad natur och i vissa fall kräfva en räcka af nya internationella förhandlingar. Men beträffande hufvudsaken, upprättandet af en ständig skiljedomstol för hela Amerika, så är ändamålet vunnet.

Kongressen antog nästan enhälligtBetänkligheter af Chile, Argentina och Mexiko synas ha blifvit häfda åtminstone i fråga om de båda sist nämda staterna. vederbörande utskotts förslag om utseende af en sådan högst dömande myndighet, i händelse af hotande mellanfolkliga stridigheter.

Kongressmedlemmarne voro icke befullmäktigade att å sina regeringars vägnar afsluta bindande fördrag. Deras uppgift var inskränkt till rådplägning om ärenden, som för de särskilda landen äro af gemensamt intresse, samt därefter för regeringarna framläggasådana förslag, som enligt kongressens mening bäst kunde främja alla staternas välfärd.

Imellertid ha de flesta styrelserna sedan bundit sig vid kongressens beslut. Redan en vecka innan församlingen åtskildes, voro vederbörande ministrar för Brasilien, Bolivia, Columbia, Ecuador, Guatemala, Haiti, Honduras, Nicaragua och Salvador bemyndigade att i Washington underteckna den af panamerikanska kongressen antagna skiljedomstraktaten, och de andra regeringarna ha sedan på enahanda sätt godkänt den samma.Traktatens innehåll:

»De till konferens samlade delegerade från Norra, Mellersta och Södra Amerika;

som tro, att krig är det grymmaste, fruktlösaste och förderfligaste medel för biläggande af mellanfolkliga tvister;

som anse, att framgången af de sedliga grundsatser, som styra politiska samhällen, har skapat en den allvarligaste önskan att fredligt afgöra dylika tvister;

som känt sig uppmuntrade af de stora andliga och timliga välgärningar, freden skänker mänskligheten;

som, genom det vänskapliga och hjärtliga sammanträffandet å denna konferens, känna sig öfvertygade om att de amerikanska republikerna, lika bundna af folkstyrelsens grundsatser, pligter och ansvar, och förenade genom stora och växande ömsesidiga intressen, kunna upprätthålla freden på kontinenten och välvilja bland alla dess invånare;

och hvilka betrakta det såsom sin pligt att lemna sitt bifall till de upphöjda fredsgrundsatser, som det mest upplysta allmänna tänkesätt i världen gillar;

mana härmed högtidligen alla regeringar, för hvilka de äro ombud, att antaga ett likformigt fördrag i följande artiklar:

Artikel I. — Norra, Mellersta och Södra Amerikas republiker antaga härmed skiljedom såsom en grundsats i amerikansk mellanfolklig lag för biläggande af alla skiljaktigheter, tvister och stridigheter, som kunna uppstå mellan dem.

Artikel II. — Skiljedom skall vara ovilkorlig i alla tvister rörande diplomatiska och konsulära rättigheter, gränser, områden, skadestånd, sjöfartsrätt samt giltighet, ingående och bekräftande af fördrag.

Artikel III. — Skiljedom skall vara lika ovilkorlig i alla andra fall än i föregående artikel nämda, hvilken deras uppkomst, natur eller anledning än må vara, med det enda undantag, som nämnes i näst följande artikel.

Artikel IV. — De enda frågor, som äro undantagna från bestämmelsen i föregående artikel, äro de, som, enligt en hvar af de i tvisten

invecklade nationernas uppfattning, kan sätta i fara dess oberoende. I detta fall skall skiljedom för sådan nation vara valfri, men den skall vara ovilkorlig för den anfallande makten.

Artikel V. — Alla tvister eller skiljaktigheter, med det undantag, som bestämts i Artikel IV, vare sig för handen varande eller härefter uppstående, skola underkastas skiljedom, äfven om de hafva sitt ursprung i händelser före detta fördrag.

Artikel VI. — Ingen fråga får upplifvas i kraft af detta fördrag, då beträffande henne en bestämd öfverenskommelse redan blifvit ingången. I sådana fall skall skiljedom tillämpas endast för afgörandet af frågor, som röra giltigheten, tolkningen eller bekräftandet af sådana öfverenskommelser.

Artikel VII. — Som skiljedomare må tjena hvarje regering, som underhåller vänskapliga förbindelser med den väljande nationens motpart. Skiljedomsuppdraget kan också anförtros åt domstolar, vetenskapliga samfund, offentliga domare eller enskilda personer, vare sig de äro medborgare eller ej i de stater, som välja dem.

Artikel VIII. — Skiljedomstolen kan bestå af en eller flere personer. Om den skall bestå af en person, skall denna väljas gemensamt af de tvistande staterna. Om den skall bestå af flere personer, må deras val göras gemensamt af staterna i fråga. Skulle intet val ega rum, så skall hvarje stat, som gör anspråk på ett bestämdt intresse i frågans lösning, hafva rätt att utse en skiljedomare för egen räkning.

Artikel IX. — När domstolen skall bestå af ett jämt antal skiljedomare, skola de tvistande staterna utse en utslagsdomare, som skall afgöra alla frågor, om hvilka skiljedomarne ej kunna blifva ense. Om de intresserade makterna vägra sitt samtycke till val af en utslagsdomare, så skall en sådan utslagsdomare väljas af de redan utsedde skiljedomarne.

Artikel X. — Valet af en utslagsdomare och hans antagande skola ega rum, innan skiljedomarne börja taga del af tvistefrågorna.

Artikel XI. — Utslagsdomaren skall icke handla som medlem af domstolen, utan hans åligganden och myndighet skola inskränkas till afgörandet af frågor, om hvilka skiljedomarne icke äro i stånd att enas.

Artikel XII. — Skulle en skiljedomare eller en utslagsdomare blifva hindrad genom död, afskedsanhållan eller annan orsak, skall sådan skiljedomare eller utslagsdomare ersättas af en förtroendeman, som väljes på samma sätt som den ursprunglige skiljedomaren eller utslagsdomaren blifvit vald.

Artikel XIII. — Domstolen skall hålla sammankomster på sådant ställe, hvarom parterna komma öfverens, och i händelse af oenighet eller svårighet att utse en plats, må domstolen själf bestämma sin vistelseort.

Artikel XIV. — När domstolen skall bestå af flere skiljedomare, må majoriteten af hela antalet handla oafsedt minoritetens frånvaro eller afträdande. I sådant fall skall majoriteten fortfara att utöfva sina åligganden, tills den kommit till ett slutligt afgörande af de frågor, som understälts dess granskning.

Artikel XV. — Hvad samtlige skiljedomarnes flertal afgör skall ega slutlig giltighet både rörande hufvudsak och bisak, därest i skiljedomsöfverenskommelsen icke blifvit uttryckligen förbehållet, att full enighet i beslutet erfordras.

Artikel XVI. — De allmänna utgifterna för skiljedomssammanträdena skola bestridas i lika delar af de deltagande regeringarna; men utgifter, som göras af en part vid förberedandet och värkställandet af dess sak, skola betalas af denna ensamt.

Artikel XVII. — Närhälst tvister uppstå, skola de i dem invecklade staterna utse skiljedomstolar enligt föregående artiklars bestämmelser. Endast genom ömsesidigt och frivilligt samtycke af sådana stater må dessa bestämmelser lemnas å sido och skiljedomstolar utses efter olika anordningar.

Artikel XVIII. — Detta fördrag skall fortvara i gällande kraft i tjugu år från den dag, då det vunnit ömsesidig stadfästelse. Efter utgången af denna tidrymd, skall det fortfara att gälla, till dess någon af de kontraherande parterna underrättat alla de andra om sin önskan att höra upp därmed. I händelse af ett sådant meddelande skall fördraget vara bindande för kontrahenterna åtminstone ett år därefter, men en eller flere staters tillbakaträdande skall icke försvaga fördraget beträffande de öfriga staterna.

Artikel XIX. — Detta fördrag skall stadfästas af alla stater, som gilla det i öfverensstämmelse med deras olika konstitutionella styrelsesätt; och stadfästelserna skola växlas i staden Washington innan kl. 12 på dagen den första maj 1891. Hvarje främmande stat kan antaga detta fördrag och sluta sig till det, genom att göra en afskrift däraf och inlemna den till Förenta Staternas regering; hvarpå denna regering skall meddela detta till de andra kontraherande parterna.

Som ett vittnesbörd hvarom undertecknade fullmäktige härunder satt sina namn och sigill.

Gifvet i staden Washington, på den nittonde dagen af månaden april, ett tusen åtta hundrade och nitio.

*

Tillägg.

Då den mellanfolkliga amerikanska konferensen enligt sina fredliga och broderliga tänkesätt vill främja det nationella oberoendet och på samma gång trygga förbindelserna mellan folken,

Må det vara beslutet: att hon hos de regeringar, som äro representerade i den samma, allvarligt förordar antagandet af dessa förklaringar:

1. — Att eröfringsgrundsatsen under skiljedomsfördragets fortvaro icke skall anses tillåten under amerikansk allmän lag.

2. — Att all landafträdelse, som gjorts under skiljedomsfördragets fortvaro, skall upphäfvas, om den blifvit gjord under hot af krig eller genom närvaro af en väpnad styrka.

3. — Hvarje stat, som tvungits till sådana afträdelser, kan fordra, att giltigheten af sålunda gjorda afträdelser skall underställas skiljedom.

4. — Hvarje afsägelse af rätt till skiljedom, som blifvit gjord under de i andra punkten nämda vilkor, skall vara ogiltig och kraftlös.

Washington den 18 april 1890.

*

Ytterligare tillägg.

Den mellanfolkliga amerikanska konferensen besluter:

Att denna konferens, efter tillstyrkan af skiljedom för biläggande af tvister mellan Amerikas republiker, torde få uttrycka den önskan, att tvister mellan dem och Europas nationer må blifva bilagda på samma fredliga sätt.

Det tillstyrkes vidare, att hvarje häri representerad nations regering behagade meddela denna önskan till alla vänskapliga makter.

Washington den 18 april 1890.När denna handling vunnit full stadsfästelse, skall en fjärdedel af den bebodda jorden varda fredlyst och 120 millioner människor frälsta från kronisk krigsgalenskap.Om än smärre fredsbrott därmed kanske icke för alltid kunna förebyggas, lär dock detgodtyckliga våldet förblifva maktlöst mot ett kulturvälde, som sträcker sig öfver hela västra halfklotet.

*

Utsigt.

De tilldragelser, jag senast skildrat, skola må hända en gång komma att betraktas som inledning till en ny tid. Men i synnerhet här i gamla världen, där så många räkningar äro ouppgjorda, lita vi icke på ljusa framtidsmålningar. Vi känna oss icke öfvertygade af annat än vår egen kunskap och erfarenhet.

Så har jag tänkt och därför sökt hålla mig till värkligheter, som ingen lär jäfva.

En sådan värklighet är ock den, att *kriget oupphörligt aftager,* i mån som folken genom handel och samfärdsel närma sig hvarandra. Det gamla krigstillståndet har upphört. Fordom förgick icke något år utan krig i Europa, under medeltiden knapt någon vecka. Sedan 1815 herskade här för de flesta af Europas stater nära nog en 40-årig internationel fred. För skandinaviska halfön har denna fred alltjämt fortgått. Förut eller åtminstone till 1721 var Sverge nästan ständigt inveckladt i krig.Vi räkna 260 krigsår för Kalmarunionen och benägenheten att eröfra och försvara länder på andra sidan Östersjön. *De gamla krigsorsakerna aflägsnas.* Visserligen tillkomma nya i följd af nationalegoismens utbrott i nya våldsdåd. Men dessa utbrott bli allt mer sällsynta. Ty värr äro de så mycket förfärligare, närde inträffa. De äro dock mycket kortvariga. Detta gäller alla de stora europeiska krigen under senare hälften af detta århundrade. Några 30-åriga krig förekomma icke mera.

Under tiden mellan de hastiga åderlåtningarna hinna såren läkas och de afskurna intressena att ånyo sammanväxa. Kulturens häfstänger sättas i rörelse, förbindelserna ökas till lands och vatten, genom ånga, elektricitet och andra drifkrafter. Alexandrars och Napoleoners triumfer trängas i skuggan för det lilla världsportots segertåg kring jorden. Handel och industri, konst och vetenskap, internationella sedlighets- och upplysningssträfvanden — allt förgrenar sig och omspinner nationerna med ett omätligt nät af ömsesidiga intressen, som efter vissa mellantider våldsamt sönderslitas af det råa våldet, för att ånya växa tillhopa med ökad

kraft och vidgadt omfång, tills de en gång under rättens majestät bilda en oöfvervinnelig kulturmakt.Detta är hvad som *värkligen sker*. Att människorna i allmänhet icke se det, är en anledning till att de så mycket sysselsätta sig med krigiska funderingar och egna så liten uppmärksamhet åt tilldragelser af sådan beskaffenhet, hvarom jag i det föregående talat.

*

Fredens vänner böra uppmuntra hvarandra, i synnerhet när det ser mörkt ut i stora världen och ingen vet, huru nära olyckan kommer. En gång aflägsnades hon från våra land genom en klok åtgärd af en af våra konungar. Jag menar *Oscar I,* då han räddade oss från att invecklas i krigiska äfventyr genom sin 1854 utfärdade *neutralitetsförklaring,* som godkändes af samtliga makterna och inbragte honom svenska riksdagens hyllning och tacksamhet i en skrifvelse, däri han prisas som en af våra visaste och ädlaste konungarRiksdagshandlingarna 1853—1854, n:o 61;

I inledningsorden till en skrifvelse till riksdagen yttrade konungen, att han af omtanke för landets väl funnit sig manad att förklara Sverge neutralt, hvarjämte han ville delgifva riksdagen neutralitetsförklaringen, däri konungen bl. a. yttrar:

Men man har ingen säkerhet för att samma utväg alltid skall leda till ett lika lyckligt slut,

»Det system, som hans Maj:t konungen af Sverige och Norge har för afsigt att oförändradt följa och tillämpa, är det af en sträng neutralitet, grundad på öppenhet, opartiskhet och en fullkomligt lika aktning för alla makters rätt. Denna neutralitet skulle ålägga Hans Maj:t Konungens af Sverige och Norge Regering följande förbindelser samt tillförsäkra denna regering följande fördelar: l:o. Att vid de stridigheter, hvilka möjligen kunna uppstå, afhålla sig från allt deltagande i desamma, vare sig medelbart eller omedelbart, till förmån för den ena af de krigförande makterna, och till skada för den andra. — —------------------------ —

»Sådana äro de allmänna grunderna för den neutrala ställning, hvilken Hans Maj:t Konungen af Sverige och Norge har för afsigt att intaga, för den händelse att krig skulle utbryta i Europa.-Kongl. Maj:t gör Sig förvissad, att de skola erkännas såsom öfverensstämmande med folkrätten, samt att deras noggranna och opartiska tillämpning skall göra det för Kongl. Maj:t möjligt att fortfarande med de vänskapligt sinnade och förbundna makterna underhålla de förbindelser, som Kongl. Maj:t, för Dess. folks väl, så högeligen önskar värna från hvarje afbrott.»

»A detta meddelande hafva tillfredsställande svar, innefattande godkännande af det utaf Kongl. Maj:t tillkännagifna beslut, från de särskilda re-cm den icke beträdes, innan kriget står för dörren.

geringar blifvit uti följande ordning afgifna, näm-

»Kongl. Maj:t har om detta, för ett ostördt fortsättande af våra fredliga yrken, samt för vår handels och sjöfarts oafbrutna gång så tillfredsställande måls uppnående velat lemna rikets församlade Ständer kännedom, så mycket hellre, som derigenom Sveriges och Norges politiska förhållanden till alla främmande makter tör närvarande kunna anses fullt tryggade. Kongl. Maj: t erkänner med tacksamhet, att den fosterlandskänsla och det förtroende till Kongl. Maj:ts landsfaderliga afsigter, hvilka Rikets Ständer vid detta tillfälle så enhälligt ådagalagt, böra anses hafva till det åsyftade ändamålets vinnande i väsentlig mån bidragit. Kongl. ^Taj:t, som till Rikets Ständer hembär uttrycket af Sin uppriktiga tillfredsställelse, skall fortfarande egna Sina oaflåtliga omsorger åt alla -de åtgärder, som blifva erforderliga till neutralitetens upprätthållande, i enlighet med de af Kongl. Maj:t stadgade och tillkännagifna grundsatser. Kongl. Maj:t förblifver Rikets Ständer med all Konungslig Nåd och ynnest städse väl bevågen.» Riksdagshandlingarna 1853—1854, nr 42. Riksdagens tacksamhetsadress till Konungen: »Sedan den af E. K. Maj:t å de förenade rikenas vägnar, i samråd med H. M. Konungen af Danmark, afgifna neutralitetsförklaring blifvit af de europeiska makterna äfvensom af de Förenade Lag och rätt. 10I fredens tid och under det ett synnerligen godt förhållande råder mellan de båda engelsk-

Staterna i Nord-A merika godkänd, har E. K. Maj:t-behagat lemna Rikets Ständer kännedom om uppnåendet af detta, för ett ostördt fortsättande af våra fredliga yrken, samt för vår handels och sjöfarts oafbrutna gång så tillfredställande mål. E. K. Maj:t har dervid jemväl täckts uttrycka Sitt * nådiga välbehag öfver den

fosterlandkänsla och det till E. K. Majrts landsfaderliga afsigter hysta förtroende, hvilka Rikets Ständer vid ifrågavarande tillfälle enhälligt ådagalagt.

Svenska Folkets ombud, bevarande i erkän-sam hågkomst dessa uttryck af E. K .Majrts höga tillfredsställelse, utbedja sig att hos E. K. Maj:t få i underdånighet betyga den djupa och varma tacksamhet, fosterlandet är skyldigt E. K. Majrts-oafbrutna och osparda omsorger för betryggande af de Förenade Rikenas vänskapliga förhållande till utländska makter under de stridigheter, i hvilka en stor del af Europa för närvarande är invecklad. Rikets Ständer egna en uppriktig hyllning åt den beslutsamhet och det visa förutseende, hvarmed E. K. Majrt i dessa brydsamma förhållanden vårdat de Förenade Rikenas fördelar, sjelfständighet och ära. Genom ett fast förtroende mellan Konung och folk, genom bådas samverkan för det älskade fosterlandets sanna väl, skall ock detta, under den Högstes beskydd, framgent hägnas. Det lugn, vi åtnjuta, är oss dyrbart, jemväl derföre, att det är ett vedermäle af den huldhet, hvarmed landets vigtigaste intressen af E. K. Maj:t omfattas. Fär-talande nationerna, äfvensom mellan Frankrike och Amerika, begagna våra meningsfränder på ömse sidor om världshafvet det gynsamma tillfället för att söka genom lag befästa detta goda förhållande.

*

Man kunde fråga, hvarför vi, som äro vänner med hela världen, icke skola kunna göra sammaledes ej blott beträffande Siam, utan äfven och i främsta rummet i afseende å våra grannland.

Det var denna tankegång, som ledde till *skiljedomsförslagen vid 1890 års storting och riksdag*.

Redan å stortingets första vänstermöte den 4 februari bragtes saken på tal och vann allmän tillslutning, Därpå följde motion i stortinget den 21 i samma månad och bifall med stort flertal den 5 mars, sedan statsministern förgäfves hållit ett långt afstyrkande tal.

digt att sin ädle konnng i alla skiften trofast följa, nedkallar det Svenska Folket Försynens välsignelse öfver den vaksamma faderskärlek, hvars oaflåtliga omsorger för folkets väl ega i dess återkärlek sin belöning.

Rikets Ständer framhärda o. s. v.Efter denna lyckosamma utgång väcktes ett liknande förslag angående Sverge i första kammaren af hr F. T. Borg och i andra kammaren af hr J. Andersson. Vederbörande utskott yttrade sig olika. Första kammarens afstyrkte och andra kammarens tillstyrkte förslaget. Den 12 maj afgjordes frågan i båda kammrarne.Riksdagens protokoll 1890. Första kammaren nr 37 och Andra kammaren nr 45.

Med värdighet talade hr Borg för sin motion i ett längre anförande. Detta besvarades af utskottets ordförande med en erinran om världens och människonaturens vrånga beskaffenhet. Motionen innebure en »meningslös opinionsyttring.» För de små folken vore det en värklig fara att somna in i hoppet och tron på den eviga freden. Det vore »så nu som det har varit i uråldriga tider, att den, som älskar freden och vill bevara den, skall bereda sig på kriget». Hr ordföranden hade »försökt uttala sympatier» för motionen, »men», tillade han, »man kommer dock icke långt med endast papper och tal, och för visso skulle enligt min uppfattning den ärade motionären visa ännu större kärlek till freden, om han ett annat år, då han troligen återkommer tilldetta fridsämne, ville i stället komma med motion till några pansarskepp och artilleriregementen eller dylikt af mera effektiv värkan än den patoniska kärlek, som han här uttalat, och jag vågar då utlofva, att så väl utskottet som kammaren skola säkerligen kraftigare understödja honom än i dag.»

Sedan ännu ett utmärkt snille yttrat sig i samma allmänt kända tonart, hvari skälen lysa med sin frånvaro och tomrummen fyllas med gyckel och nedlåtande tal om »fromma tankar» o. s. v., sparkade den höga kammaren bort förslaget med 58 man mot 4.

*

I andra kammaren inleddes öfverläggningen af hr utrikesministern med ett tal, som tydligt nog visar det af Memorial diplomatique påpekade behofvet att bereda studiet af skiljedomssystemet en framstående plats bland de fordringar, hvilka ställas på dem, som skola gå den diplomatiska banan — något som värkligen också börjat bli allvarligen beaktadt i England.

I full öfverensstämmelse med det här häfdade bevisningssättet förklarade kammarens rättslärde professor kort och godt, att kammarenskulle »prostituera sig», om den antoge det föreliggande förslaget.

Sedan motionären och en meningsfrände till honom yrkat bifall till motionen och uttryckt den förhoppningen, att kammaren icke nu skulle öfvergifva den ställning, han i samma fråga intog 1874, uppträdde en talare, som kan göra anspråk på att bemötas — hr A. Hedin.

Han började med det påståendet, att om ett afslag å utskottets hemställan skulle bära vittnesbörd om att denna kammare ändrat opinion, så förefunnes därtill värkligen laga skäl. Han förundrade sig, att en motion af sådan beskaffenhet som den förevarande kommit fram så snart efter den ledsamma erfarenhet, som Sverges land och folk så nyligen haft af en s. k. skiljedom. »Kammaren behagade erinra sig», fortsatte talaren, »att Kongl. Maj:t utan något riksdagens bemyndigande genom en konvention med Spanien öfverenskommit om skiljedoms anlitande vid uppkommande tvister om rätta tolkningen af den förlängda handelstraktaten med Spanien. Kammaren behagade också ihågkomma, att denna skiljedomstol hvarken var tillsatt på sådant sätt, som i konventionen var stadgadt, icke häller funktionerat i enlighet med konventionens föreskrifter, ochhvad värre var, att den s. k. eller förmenta skiljedom, som denna enmansskiljedomstol fälde, icke rörde den sak, som enligt konventionen skolat göras till föremål för skiljedoms behandling, utan en helt annan, som ej rimligen kunde underställas skiljedomstol, ehuru saken sedermera blifvit af våra vederbörande framstäld på det sätt, som skulle Sverge genom denna skiljedom hafva fått orätt i den hufvudsak, som bort at skiljedomstol pröfvas, men som icke blef den samma understäld, hvilken omständighet i betydlig mån försvagat den svenske medborgares rättsliga ställning gent imot de spanska myndigheterna, hvilkens rätt blifvit på ett så exempellöst sätt kränkt genom det förfarande, angående hvilket en skiljedom påkallats.»

Allt detta är ju riktigt. Men bevisar det något mot nyttan af skiljedomstraktater eller skiljedomsbestämmelser i handelstraktater?

Den åsyftade konventionen mellan de förenade rikena och Spanien (af den 18 januari 1887) stadgar, att frågor rörande tolkningen oller värkställandet af handelstraktaten eller beträffande följderna af hvilken som hälst kränkning af den samma, skola, efter det alla försök att träffa omedelbar öfverenskommelse och alla vänskapliga meningsutbyten visat sigfruktlösa, hänskjutas till skiljedomstolar, hvilkas beslut skola för de bägge fördragsslutande parterna vara bindande.

Enligt denna öfverenskommelse kunde det synas tydligt, att den bekanta svensk-spanska *sprittvisten,* hvarpå hr Hedin syftar, i dess helhet borde ha blifvit löst genom skiljedom. Imellertid förfäktade spanska regeringen den åsigten, att det här gälde en inhemsk spansk angelägenhet, då tvångsförsäljningen af Karlshamnsbolagets bränvinslager i Spanien egt rum som följd af en ny spritskattelag, hvarför skiljedombestämmelsen i detta fall icke skulle ega tillämplighet.

I själfva värket godkännande en sådan utgångspunkt för hela tvistens bedömande, gick vår regering in på att låta en skiljedomare afgöra, huruvida spritbeskattningsfrågan fölle under tillämpning af handelstraktaten eller icke. Båda regeringarna förenade sig om f. d. portugisiske utrikesministern Casal Ribeiro, som uttalade sig för den spanska uppfattningens riktighet.Ett officielt meddelande härom i Post- och Inrikes Tidningar för den 2 januari 1889 lyder sålunda:

Sedan k. maj:ts regering och k. spanska regeringen öfverenskommit att hänskjuta den dem emellan uppkomna tvistefråga angående den nya spanska spritbeskattningens öfverensstämmelse med stadgandena i den mellan de förenade rikena och Spanien den 15 mars 1883 afslutade handelstraktat till skiljedom af grefve de Casal Ribeiro, kongl. portugisisk envoyé i Madrid, hvilken erhållit k. portugisiska regeringens bemyndigande att utöfva uppdraget, så har den utsedde skiljedomaren, till hvilken samtliga handlingar i målet blifvit öfverlemnade, den 24 sistlidne månad genom officiel skrifvelse meddelat k. m:ts minister i Madrid sitt samma dag afgifna utslag, hvarigenom han med godkännande af spanska regeringens påstående, att den spanska lagstiftningen angående särskild beskattning å sprit icke öfverskrede gränserna af en inre förvaltningsfråga, funnit det af k. maj:ts regering framstälda yrkande, att nämda beskattningsfråga fölle under tillämpningen af den omförmälda, mellan de förenade rikena och Spanien afslutade handelstraktat, icke kunna bifallas. Därmed fick hela saken vara afgjord.Att förfaringssättet å svenska sidan, som kunnat leda till en så upprörande rättskränkning, som hr Hedin syftar på, skulle bevisa något imot

skiljedomsprincipen, lär väl ingen på fullt allvar mena. Därimot synes det röja statsmannaegenskaper hos då varande utrikesministern, hvilka nog kunde förvärfva sin innehafvare en briljanterad guldsnusdosa af kejsar Vilhelm II, men för resten bara förståndigt folks otack.

Hr Hedin, som är svag för starka uttryck, hade här haft ett godt tillfälle att placera några sådana på rätt ställe.

Ty värr lär detta icke med sanning kunna sägas om slutorden i hans anförande. Han säger där, att nu varande utrikesministerns anmärkningar mot skiljedomsförslaget äro så afgörande, att de träffa andra kammarens utskottsbetänkande med »ett alldeles dödande hugg».

Utskottet hade föreslagit, »att Kongl. Maj:t med den makt, som § 11 i regeringsformen tillerkänner Honom, ville söka uppgöra sådana öfverenskommelser med främmande makter, att möjligen uppkommande tvister, emellan nämda makter och Sverige, kunde afgöras genom skiljedomstol.»

Det dödande hugget skulle väl vara utrikesministerns anmärkning, att från skiljedoms pröfning måste undantagas tvister, som röra *ett folks tillvaro och oberoende*.

Denna grundsats erkännes som giltig i allmänhet och står på intet sätt i strid med utskottsförslaget, enligt hvilket kongl. maj:t helt naturligt bör ega så fria händer sommöjligt att efter för handen varande omständigheter främja skiljedomsidén.

Imellertid afslogs utskottets hemställan med 88 röster mot 83.

*

Hr Hedin fick sin vilja fram. Han har städse varit de värksamme fredsvännernas trofaste motståndare. Och han har äfven denna gång vunnit erkännande af själfva regeringsorganet Nya Dagligt Allehanda, som kallar hans tal »glänsande», menar, att åt förslaget »behöfde intet ord vidare spillas» och fortsätter därpå sålundaNya Dagligt Allehanda 1890, 13 maj.:

»Beslutet är anmärkningsvärdt därför, att det betecknar Andra kammarens återgång till en sundare uppfattning af denna fråga. Man synes ändtligen inse det öfverspända i vissa fantasters förhoppningar på att åstadkomma en evig fred genom ett till utseendet så enkelt medel som internationella skiljedomstolar. Man har ju ock, som hr Hedin erinrade, nu själf erfarenhet af att dessa kunde vara ganska otillfredsställande. Och nog synes det, som om den vore i absolut saknadaf ett normalt förstånd, som skulle bestrida, riktigheten af utrikesministerns erinran, att man icke *kan* vädja till skiljedom, när på dess utfall en nations politiska frihet och själfbestånd äro beroende.»

Jag ber här att få lugna det ärade regeringsorganets upprörda känslor med en erinran om den lärdom, som i tillämpligt hänseende erbjudes oss af vårt styckade broderland på andra sidan Sundet.

På Londonkonferensen 1864 hänvisade Englands representant, lord Russel, till det 1856 på Pariskongressen antagna beslutet, att stater, mellan hvilka uppstode en allvarlig tvist, måtte påkalla en vänskaplig makts bemedling, innan de grepe till vapen. I öfverensstämmelse härmed föreslog Storbritanniens fullmäktige, att spörsmålet om hvar gränslinien skulle dragas i Slesvig mellan Aabenraa—Tønderlinien på ena sidan och Dannevirke—Slilinien på den andra, skulle bestämmas genom skiljedom. Preussen och Österrike voro redo att antaga medling af en neutral makt, men Danmark besvarade förslaget med ett rent afslag. Likaledes afslog Danmark det först af Preussen och sedan af Frankrike framstälda förslaget om en folkomröstning i Slesvigsom vägledning för afgörandet af gränsspörsmålet.

Danmark litade för mycket på makt och för litet på rätt. I motsatt fall skulle Nordslesvig nu vara danskt.

Om det är principielt riktigt, att tvister, som angå ett folks tillvaro och oberoende, icke få dragas under skiljedoms pröfning, så blir det dess mera angeläget att söka få internationella förvecklingar på detta sätt bilagda, innan de möjligen växa ut till tvister af först nämda art, då det i alla fall kan hända, att detta medel tillgripes som en yttersta nödfallsutväg.

Historien känner intet exempel på fria nationers undergång genom opartisk skiljedom.

*

Nu kunde det väl synas den skandinaviska halföns folk värdigt, om de ville öppet visa hela världen, att de i god öfverensstämmelse med konung *Oscar II:s fredliga utsagor* i trontalen till 1890 års riksdag och storting för sin del vilja i alla mellanfolkliga förhållanden sätta rätten i stället för den brutala makten och detta utan några försvagande och betydelselösa inskränkningar. Och i det svenska skiljedomsförslaget, likasom i det norska, visadesvägen till ett fruktbart genomförande af den i trontalen starkt betonade neutralitetspolitiken.

Utom det allmänna gagnet af en gynsam utgång i båda riksförsamlingarna, skulle en enig samvärkan rörande denna sak i hög grad ha underlättat lösningen af vigtiga *unionella tvistefrågor.*

Sist nämda synpunkt lär nog komma att bli merå beaktad, i mån som följderna af de olika besluten framträda. Att dessa följder skola visa sig mera söndrande än helande, därpå böra fredsvännerna i båda landen vara beredda och därigenom bättre sättas i stånd att så mycket som möjligt mildra dem.

*

Hvad som nu legat mig närmast om hjärtat har varit att med uppmuntrande ord bidraga till att stärka mina meningsfränders tro. Ha dessa ord därjämte i någon mån kunnat medvärka till att hos en och annan bryta otron, så mycket bättre.

Otro gör håglöshet. Uten tro ingen handling. Okunnigheten kan upplysas och vidskepelsen skingras. Ofördragsamheten kan bli tolerant och hatet vändas i kärlek.Begreppen skola klarna, sinnena vidgas och människornas hjärtan förädlas.

Men af *pessimismen,* som blott ser mörka syner, är ingenting att vänta. Denna meterialismens afkomma är en af de mäktigaste motståndarns till sträfvandena för lag och rätt mellan folken. Och det tjenar till intet att dölja, att den ännu herskar i våra kristna samhällen.

Pessimisterna hänvisa oss till historien, som på hvarje blad vittnar om brott och blod, sorg och tårar.

Vi svara med att peka på kulturens utveckling, huru allting långsamt mognar och växer så väl i människans som i naturens värld.

Att ha hunnit mänsklig fullkomning utgör icke vilkoret för att vara en laglydig medlem i samhället och icke häller för att vara en laglydig folkmedlem i ett statsförbund. Krigets afskaffande förutsätter alltså ingalunda allmän rättfärdighet, blott en viss grad af odling.

Men att fullkomlighet icke är uppnådd, må väl icke vara något rimligt skäl *mot* sträfvanden till fullkomning. Missnöjet med det ofullkomliga skulle väl sporra till arbete att förbättra det.Nu är *kriget* icke bara något ofullkomligt. Det är sammanfattningen af all mänsklig förnedring, hvarimot man skulle vänta, att alla upplysta män och kvinnor skulle vända sig med samlade krafter.

När så icke sker, bevisar det, att upplysningen icke är så särdeles stor hos de s. k. bildade klasserna.

Krigets yttre bländande sken döljer för många dess inre förfärliga värklighet. Detta gäller icke blott slagfältets fasor och därmed följande gräsligheter. Fantasiens vildaste afgrundsmålningar äro ett intet mot ögonvittnens skildringar af det värkliga hälvetet. Tolstojs penna och Vereschagins pensel ge oss därom en föreställning. Från detta elände utgå otaliga lidanden för tusen och åter tusen oskyldiga offer, och det fortfar sedan att vara en ymnigt flödande källa till nya olyckor.

Den väpnade freden är en sådan olycka, som hotar den europeiska odlingen med fullständig undergång.

Genom den allmänna väpningstäflan har det kommit därhän, att Europas årliga utgifter för militära ändamål beräknas uppgå med räntor å statsskulderna till bortåt 12 milliarder kronor, hvilket väl lär innebära en motsvarande förlust för det produktiva arbetet.I fredstid räknas de europeiska staternas arméer till nära 4 millioner man, i krigstid anses de nu kunna växa ut till 19 millioner och efter ytterligare ett antal år, i fall, som

meningen är, de nya värnpligtslagarne då bli fullt tillämpade, ända till 30 millioner. Jmfr t. ex. *The Statesman's Yearbook,* 1890.

Kriget, sammanfattningen af all mänsklig förnedring, ödelägger den framskridande bildningens värk, och den väpnade freden, som ruinerar folken, förbereder nya krig till ökadt elände. Okunnigheten, kriget och fattigdomen följa hvarandra i en ständig kretsgång.

*

Under denna ursinniga täflan pågår en fruktansvärd kamp för tillvaron. Missnöje råder i alla land. Detta tillstånd, som fyller världen med oro och bäfvan, måste i en nära framtid ha ett slut. Antingen skall detta komma i en social revolution, omfattande hela vår världsdel, eller ock skall det ske genom införandet af ett ordnadt rättstillstånd mellan staterna.

Det är denna sist nämda utväg de aktive fredsvännerna beträda. De sträfva att

upplysa folken om medlen att aflägsna ock förebygga deras olyckor. Och de vänta, att de s. k. bildade klasserna skola upphöra att vara passiva åskådare under denna sträfvan.

De finna icke skäligt att bemöta tanklöshetens gäckeri, men lyssna städse med aktning till invändningar, som dikteras af en uppriktig fosterlandskärlek. I den känslan borde vi alla kunna mötas. Det beror sedan på hur hon yttrar sig, om vi skola kunna samvärka eller måste gå skilda vägar.

I allmänhet rosa vi handlingar som dygdiga, när de icke stå i strid med våra intressen, hvarimot vi stämpla dem som lastbara, när de på något sätt hota vår maktställning.

Med glödande beundran läsa vi om våra egna hjältars bedrifter, men vår beundran förvandlas i harm, när bedrifterna utföras mot oss själfva af andra folks hjältar. När man i Sverge sade: jag är väl ingen ryss häller, sade man i Ryssland: du bär dig åt som du vore svensk. Här behöfs oväldig part för att döma fördomsfritt. Rätt skall vara rätt. Om vår s. k. fiende i värkligheten har rätt, får han, i sanning taladt, icke orätt därför, att han kallas vår fiende. Och om vi besegra och döda honom, ha vi hundrafalt ökat vår förfärliga skuld. Det blir i längden å bådasidor en förlust. Här behöfdes i hvarje fall åtminstone en kompromiss, då det sällan är ens fel att två tvista.

Men sträfvan att få till stånd en ständig mellanfolklig skiljedomstol lär rimligtvis i alla händelser icke kunna komma i strid med arbetet för eget lands välfärd. Blotta medvetandet om dess tillvaro skulle helt naturligt småningom skapa ett allmänt rättstillstånd. Och det vore en underlig begreppsförvirring, genom hvilken man kunde finna det nedsättande för nationalkänslan att i händelse af tvist med andra nationer veta sig pligtig att vädja till lag och rätt, då ju motviljan för att beträda rättens väg ovilkorligen skulle ingifva hela världen misstro till den sak, man förfäktar.

Att under lidelsernas inflytande gripa till svärdet, är att under ruset taga till knifven. Och det är en upprörande orimlighet att fordra af människor, som nyktert veta, hvad de göra, att de skola gå till slagtning med gladt mod. Det säges, att en god man i svår pligtstrid möjligen kan nödgas begå en dålig handling för att undvika något ännu värre. Om han icke dräper sin broder, skulle denne döda hans fader. Då hjältarne draga ut till strids, skulle de lysande uniformerna bortläggas och deras skaror iklädas en dyster sorgdrägt, som bättreöfverensstämmer med hvad som vore sant och värkligt. När de hafva dödat många och återvända i triumf, prydda med ärorika Kainsmärken, bruka de i fadershemmet med stolthet peka på deras broder, som nu ligger där stum i sitt blod. De sägas ha utfört något stort, mottagas med jubel och hedersbetygelser och prisas sedan som gudar i folkens häfder. Men hela detta åskådningssätt är falskt, *om* Kristi kärlekslära är sann. Och vi skulle för länge sedan ha öfvergifvit denna hednatro, om icke därmed sammanblandas så mycken både sann och osann fosterlandskärlek, den osanna insvept i egenkärlekens och fåfängans granna ord och talesätt, som ty värr ännu ega en stor makt öfver lättrörda sinnen inom alla nationer.

*

I mån som blicken, varm af kärlek till fosterjorden, vågar se ut i vida världen, upptäckas imellertid

föreningspunkterna i det mänskliga kulturarbetet, i hvilket det sedan blir den största äran att framgångsrikt deltaga.

Skrankorna falla, den ena efter den andra. Men de nedbrytas icke af våldet. De rödjas bort af nya tankar, som bana väg för en högre uppfattning af mänsklig värdighet. Forskningen skingrar våra fördomar och öppnarständigt nya utsigter öfver det inre sammanhanget i folkens lif.

Europas invånare, anmärker Draper, visa mer och mer en fortgående sträfvan efter fullständig likartighet. Klimat och meterologiska olikheter varda genom nya uppfinningar på konstgjord väg allt mer utjämnade, och däraf uppstår en likhet, ej blott i vanor, utan äfven i fysiologisk bildning. Dylika uppfinningar utjämna de inflytelser, för hvilka människorna äro utsatta. De bringas allt närmare en gemensam medeltyp. Och med detta större närmande till hvarandra i kroppsbildning följer äfven ett större närmande i känslor och vanor, likasom i tänkesätt.

Dag för dag stiger ock Europas ekonominska gemensamhet. Sjöfart, järnvägsväsen, post- och telegrafförbindelser utvidgas. Genom statslån, aktier och växlar knytas intressena till samman. Därför se vi börsen, det ekonomiska lifvets barometer, blifva osäker, när allvarsamma krigsrykten uppstå — ett säkert tecken till att gemensamma ekonomiska intressen och krig motvärka hvarandra.

*

Jag vågar här icke gå för vida, blott till sist antyda, att äfven olikheten i språk helt visst småningom utjämnas.Det är ett märkligt förhållande, yttrar nyss nämde forskare, att i nästan alla indogermanska språk äro familjenamnen fader, moder, broder, syster, dotter de samma. En dylik öfverensstämmelse kan äfven iakttagas i namnen på en stor mängd alldagliga föremål, såsom hus, dörr, stad, väg. Det har anmärkts, att, medan denna iakttagelse håller streck i afseende på beteckningen af föremål af fredlig art, många af de ord därimot, som stå i samband med kriget, äro olika i olika språk.

Här ligger må hända ett forntidsfrö till en framtidsväxt, som skall resa sig fastare mot himlen än tornet i Babel.

För egen del tror jag, att engelska språket så väl för sin kosmopolitiska natur som sin stora utbredning redan är på väg att förmedla öfvergången till ett folkens gemensamma språk. Sedan 1801 har, enligt Mulhall, dess spridning ökats med 310 %, medan tyskan ökats med 70 och franskan med 36 %. För 100 år sedan, säger Gladstone, talades engelska af 15 millioner, nu talas det af 150 millioner, och enligt en beräkning af Barham Zincke skall det efter ytterligare 100 år talas af minst 1,000 millioner människor.

Sannolikt får han rätt. Och då skall man icke blott i Amerika, utan allestädes på vårjord, med vördnad minnas den lilla puritanskaran, som, innan hon landsteg på den öde klippan vid den främmande kusten, ombord å sin bräckliga Majblomma, på detta bristfälliga språk affattade sin framtidsdigra samhällsurkund, som börjar med orden: »I Guds namn ske alltså.» Folken skola minnas dem för deras tro på en hög idé, desse förföljde, trötte, sjuke och hungrande män. Ty det var denna tro, som höll dem uppe under otaliga pröfningar och lidanden och förde dem till en seger utan blod, men med välsignelser för kommande slägten.

Om ock många af oss icke tro på samma sätt som desse kristne hjältar, måste vi dock i en materialistisk tidsålder hafva en stark tilllit till det godas makt, så framt vi skola något kunna uträtta för vår sak.

I samhällslifvet lika väl som i den yttre naturen upptäcka vi i den växlande mångfalden en lagbundenhet, som tyckes vara den säkraste borgen för fredsidéns slutliga seger.

Men häri ser jag för min del en gudomlig världsstyrelse.

Och därför kan min kärlek till denna idé aldrig slockna.